

Ks. Marian Bednarczyk  
WSD Siedlce

## PROBLEMY LITERACKIE PERYKOPY Łk 1,5-25

Wśród polskich publikacji naukowych na temat ewangelii dzieciństwa według Łukasza nie ma takiej, która byłaby poświęcona perykopie Łk 1,5-25. Zwykle rozpatrywano zagadnienia związane z tym tematem w łączności z relacją o zwiastowaniu narodzin Jana, gdyż rzeczywiście stanowią one całość tak pod względem literackim, jak i treściowym. Okazało się, że w tych ogólnych ujęciach nie było możliwe pełne odkrycie zagadnień literackich, a co za tym idzie i treściowych opowiadania o zwiastowaniu narodzenia Jana Chrzciciela. Poniżej zajmiemy się tylko zagadnieniami literackimi z pominięciem krytyki tekstu, gdyż perykopa Łk 1,5-25 posiada nieliczne i małej wagi warianty w kodeksach.

Zadanie, jakie sobie stawiamy jest następujące: poprzez analizę literacką tekstu w świetle wypracowanych metod badawczych ustalić najbardziej prawdopodobną budowę literacką Łk 1,5-25 zastosowaną przez Łukasza. W celu przedstawienia poszczególnych etapów naszych rozważań zebrany materiał zostanie usystematyzowany w następującym porządku:

- 1/ miejsce perykopy Łk 1,5-25 w ewangelii dzieciństwa i jej paralela do Łk 1,26-38;
- 2/ język i rodzaj literacki;
- 3/ jej konstrukcja literacka.

### 1. MIEJSCE PERYKOPY Łk 1,5-25 W EWANGELII DZIECIĘCTWA

Aby dotrzeć do prawd zawartych w perykopie Łk 1,5-25, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na jej powiązania z całą ewangelią dzieciństwa. Metoda badawcza – szkoła historii redakcji, zyskała prawo obywatelstwa w badaniach biblistycznych. Zwraca się w niej szczególną uwagę na doniosłość pracy pisarskiej ewangelistów. Chodzi przede wszystkim o wykrycie teologicznego myślenia ewangelisty<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> K. Romaniuk, *Wprowadzenie metodologiczne do Nowego Testamentu*, Poznań – Warszawa - Lublin 1966, s. 39 pisze: „Musimy koniecznie dociec, jakie były intencje autora opisującego przeszłość, jaki był jego punkt widzenia”.

Chcąc cel ten osiągnąć, trzeba poznać konstrukcję literacką, według której autor pisał „o wszystkim, co Jezus czynił i czego nauczał od początku, aż do dnia, w którym udzielił przez Ducha Świętego poleceń Apostołom, których sobie wybrał, a potem został wzięty do nieba” /Dz 1,1n/. Ona bowiem uwidacznia najwięcej tendencje teologiczne i cel poszczególnego ewangelisty<sup>2</sup>. Poniżej omówimy konstrukcję literacką ewangelii dziecięstwa według Łukasza, aby przy jej pomocy określić bliżej miejsce perykopy Łk 1,5-25.

Badania nad ewangelią dziecięstwa Łukasza mają już swoją historię. Prace uczonych szły w dwóch kierunkach: jedni zajmowali się poszczególnymi perykopami, jak: zwiastowaniem Maryi<sup>3</sup>, Magnificat<sup>4</sup>, narodzeniem Jezusa<sup>5</sup>, Benedictus<sup>6</sup> czy obrzezaniem Jezusa<sup>7</sup>, a innych interesowała całość tekstu Łk 1-2. Do tych ostatnich należy E. Burrows<sup>8</sup>, który w swej pracy wyróżnia następujące części w Łukaszej ewangelii dziecięstwa:

1. Dyptyk o zwiastowaniu i nawiedzeniu Elżbiety
2. Dyptyk narodzeń i nawiedzenia pasterzy

<sup>2</sup> K. Romaniuk., dz. cyt., s. 38; J. Kudasiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza, w: Wstęp do Nowego Testamentu*, Poznań - Warszawa 1969, s. 96; tegoż autora *Ewangelie na nowo odczytane*, w: (red.) Bpa B. Bejze, *W nurcie zagadnień posoborowych*, Warszawa 1967, s. 181.

<sup>3</sup> R. Laurentin, *Structure et theologie de Luc I - II*, Paris 1957, s. 191-223, podaje bogatą literaturę specjalistyczną liczącą ponad 70 tytułów i w dalszym ciągu ta perykopa jest przedmiotem zainteresowań, np. L. Moraldi, *L'annunciazione a Maria /Lc 1,26-38/*, w: *Introduzione alla Bibbia*, Torino<sup>2</sup> 1962; M. Zerwick, *...quoniam virum non cognosco /Lc 1,34/*, *Verbum Domini* 37/1959/ s. 212-224 i 276-288; T. Czekala, *Łk 1,34 w egzegezie katolickiej XX w.*, *Collectanea Theologica* 3/1971/ s. 29-40; B. Prete, *Il racconto dell' Annunciazione di Luca*, *Bibbia e Orientale* 15/1973/, s. 75-88.

<sup>4</sup> Np. R. Sciamannini, *Il cantico della visitazione*, w: *Citta di vita* 13/1958/, s. 265-273; L. Ramaroson, *Ad structuram cantici Magnificat*, w: *Verbum Domini* 46/1968/, s. 30-46; S. Grzybek, *Magnificat anima mea Dominum*, w: *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 17/1964/, s. 238-243; M. Kokot, *Magnificat w świetle psalmów*, *Studia z teologii św. Łukasza*, s. 80-87; R. Schnackenburg, *Das Magnificat, seine Spiritualität und Theologie*, w: *Geist und Leben* 38/1965/, s. 344-357.

<sup>5</sup> Np. A. Klawek, *Noc Betlejemaska. Historia czy legenda? Obrona wiarygodności Łk 2,1-20*, Poznań 1921; tegoż autora: *Znaczenie słowa katalyma u Łk 2,7*, w: *Przegląd Teologiczny* /1925/, s. 85-89; L. Legrand, *L'Evangil aux Berger. Assai sur le genre litteraire de Luc 2, 8-20*, w: *Revue Biblique* 75/1968/, s. 161-187.

<sup>6</sup> Np. J. Glinka, *Der Hymnus des Zacharias*, *Biblische Zeitschrift* 6/1962/, s. 215-238; A. Vanheye, *Structure de „Benedictus”*, w: *New Testament Studies* 12 /1965-66/, s. 382-389; F. Gryglewicz, *Teologia hymnów Łukaszej Ewangelii Dzieciństwa*, Lublin 1975, patrz bibliografia s. 112-117.

<sup>7</sup> E. Galbiati, *La circoncisione di Gesù /Lc 2,21/*, *Bibbia e Orientale* 8 /1966/, s. 37-45.

<sup>8</sup> *The Gospel of the Infancy*, Londres 1940

3. Dyptyk wizyta Jezusa w świątyni.

P. Caechter<sup>9</sup> sprowadza całość opowiadań do dwóch części:

1. Dyptyk zwiastowań i nawiedzenia

2. Dyptyk narodzeń i obrzezań oraz prezentację Jezusa w świątyni.

Konkluzją jest opis odszukania dwunastoletniego Jezusa wśród nauczycieli na terenie świątyni.

S. Lyonnet<sup>10</sup> wyróżnia w ewangelii dziecięstwa dwa dyptyki, a sceny konkluzyjne traktuje jako ich poszerzenie. Nawiedzenie Elżbiety jest poszerzeniem pierwszego dyptyku, a prezentacja w świątyni i odnalezienie Jezusa – drugiego.

Wydaje się, że najbardziej przekonująco odczytał strukturę literacką Łk 1-2 R. Laurentin<sup>11</sup>. Zebrał on literaturę, która liczy około 500 pozycji. Według niego Łukaszowa ewangelia dziecięstwa, bazująca zasadniczo na strukturze dyptyku<sup>12</sup>, wypełniona została przez opowiadania zawierające najpierw informację o czasie. Chronologię stosuje Łukasz nie tylko w dużych scenach, jak zwiastowanie /1,5 i 1,26/, w nawiedzeniu /1,39/, narodzeniach /1, 57 i 2,1/, prezentacji Jezusa w świątyni /2,22/ czy Jego pobycie na uroczystościach Paschy /2,42/, ale i w drugorzędnych, np. poczęcie Jana /1,24/ i opisach dwóch obrzezań /1,59 i 2,21/. Trzeba jednak powiedzieć, że nie zawsze Łukasz jest wierny tej zasadzie, np. nie podał czasu składania ofiary kadzielnej przez Zachariasza /1,10/. Następnie autor podaje miejsce poszczególnych scen, a potem dopiero następuje prezentacja i wejście osób „na scenę”. W scenach większych w samym ich centrum umieszczony jest dialog lub kanyk. Świadczy to o kompozycji artystycznej, a nie przypadkowej autora<sup>13</sup>, który całość ewangelii dziecięstwa ujmuje w siedmiu scenach. Treść tych scen została przedstawiona w formie akcji dramatycznej, której autorami są: Jan Chrzciciel, Maryja i Jezus. Inne postacie włączone w tę akcję są jedynie związane z tymi pierwszymi i odgrywają rolę drugorzędną.

Po R. Laurentin były już próby dalszego rozpracowania konstrukcji literackiej Łk 1-2. E. Galbiati<sup>14</sup> sugeruje rewizję dotychczasowych poglądów na temat Łukaszowej ewangelii dziecięstwa. Uczony ten w Łk 1-2 rozróżnia „sceny” i „wiadomości”. „Scenami” nazywa te epizody Łk 1-2, w których akcja rozwija się i jest połączona z dialogiem, a „wiadomością” jest krótka

<sup>9</sup> *Maria in Erdenleben*, Noutestamentliche Mariensstudien, Innsbruck 1955.

<sup>10</sup> *Il racconto dell'Annunciazione*, Scripture 82/1954/, s. 418-422.

<sup>11</sup> *Structure et theologie de Luc I – II*, Paris 1957.

<sup>12</sup> *Structure ...*, dz. cyt., s. 23-42; X. Leon-Dufour, *I Vangeli e la storia de Gesù*, Milano 1967, s. 486; J. Leal, *Vangelo secondo Luca*, Roma 1972, s. 70-71; A. Feuillet, *Jesus et Sa Mère d'apres les récits Lucaniens de l'enfance et d'apres saint Jean*, Paris 1974, s. 151.

<sup>13</sup> R. Laurentin, dz. cyt., s. 23-24; G. Leonardi, *L'Infanzia di Gesù*, Padova 1975, s. 115; O. da Spinetti, *Introduzione ai Vangeli dell'Infanzia*, Brescia 1967, s. 72-77.

<sup>14</sup> *La circoncisione di Gesù /Lc 2,21/, BO 8/1966/, s. 37-45.*

wzmianka o charakterze informacyjnym<sup>15</sup>. Według niego opis narodzenia Jana /1, 57-58/ jest „wiadomością”, którą Łukasz przeciwstawia „scenie” narodzenia Jezusa /2,1-20/. Obrzezanie i nadanie imienia synowi Zachariasza jest „sceną” zestawioną z „wiadomością” o obrzezaniu i nadaniu imienia Jezusowi /1,57-67 i 2,21/. Opis prezentacji w świątyni /2,22-39/ jest „wiadomością” przeciwstawioną „scenie” nawiedzenia Elżbiety /1,38-39/.

Propozycje Galbatięgo nie pogłębiają jednak znajomości konstrukcji literackiej Łk 1-2, ponieważ zaproponowany przez niego podział na niniejsze elementy, przynosi jedynie wyjaśnienie dyptyku narodzeń, a zasadniczy szkielet konstrukcji nie zostaje naruszony.

W Łukaszowej ewangelii dziecięctwa akcja rozwija się w tym kierunku, że ukazuje szereg scen poprzedzających narodzenie Jana i Jezusa /1,5-56/, a następnie przedstawiono wydarzenia, które rozgrywają się po ich narodzeniu /1,56-2,52/. Część pierwsza dyptyku zawiera sceny zwiastowania przekazanego Zachariaszowi /1,5-25/ i Maryi /1,26-38/, a w uzupełnieniu opis nawiedzenia oraz Magnificat /1,39-56/.

Część druga dyptyku posiada kilka scen ułożonych w pewnym porządku. I tak mamy: narodzenie /1,57-58/, obrzezanie i objawienie misji Jana wraz z Benedictus /1,59-80/, oraz podobnie jak wyżej: narodzenie z hymnem aniołów /2,1-20/, obrzezanie i objawienie misji Jezusa /2,21-40/. Całość ewangelii dziecięctwa zamyka opis znalezienie Jezusa w świątyni /2,41-52/.

Na podstawie tego co wyżej powiedzieliśmy, sceny ewangelii dziecięctwa możemy ułożyć w następujący sposób:

Zwiastowanie o narodzeniu Jana /1,5-25/	Zwiastowanie o narodzeniu Jezusa /1,26-38/
--	---

Nawiedzenie Elżbiety przez Maryję /1,39-45/  
Magnificat /1,46-56/

Narodzenie Jana /1,57-66/ Benedictus /1,67-79/	Narodzenie Jezusa /2,1-7/ Pasterze u źłóbka /1,8-20/
---	---

Ofiarowanie Jezusa w świątyni /2,21-40/  
Znalezienie Jezusa w świątyni /2,41-52/

Jak widzimy autor zastosował tu pewien schemat<sup>16</sup> dość elastyczny<sup>17</sup>, którego cechą charakterystyczną jest budowa symetryczna<sup>18</sup>. Łatwo się przekonać, że

<sup>15</sup> Tamże, s. 38.

<sup>16</sup> H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, Leipzig 1971, s. 24; J. Leal, dz. cyt., s. 44; G. Leonardi, dz. cyt., s. 115; C. Ghidelli, *Luca. Novissima versione della Bibbia dai testi originali*, Roma 1977, s. 13.

<sup>17</sup> R. Laurentin, dz. cyt., s. 23-24; L. Hermans, *L'Infanzia di Gesù nella Bibbia*, Bari 1969, s. 51.

<sup>18</sup> Już dawni autorzy zwrócili uwagę na schematyczne i paralelne ujmowanie relacji przez hagiografa w Łk 1-2. Patrz: B. Allo, *Le récit de l'Annonciation dans Saint Luc*,

opisy zwiastowań i narodzeń odpowiadają sobie nawzajem. Nawiedzenie Elżbiety jest w rzeczywistości uzupełnieniem zwiastowań. Natomiast opis ofiarowania Jezusa i znalezienie Go w świątyni, trudno uznać jako uzupełnienie opisów narodzeń Jana i Jezusa. Elementem łączącym całość Łk 1-2 jest świątynia, w niej bowiem rozpoczyna i kończy się całość opowiadań<sup>19</sup>. Z wyżej dokonanego zestawienia widać, że są dwa zwiastowania: /1,5-25 i 26,38/, dwa opisy narodzeń /1,57-66 i 2,1-20/, dwa kantyki /1,46-56 i 1,67-79/ oraz dwie sceny w świątyni /2,21-40 i 2,41-52/.

Zasadę dwuczłonowości<sup>20</sup>, która jest widoczna w powyższym zestawieniu, stosuje Łukasz nie tylko przy redagowaniu całości materiału /Łk 1-2/, ale również w budowie poszczególnych perykop<sup>21</sup>, zadań i nawet mniejszych elementów kompozycyjnych, jakimi są poszczególne słowa, np. ἀμφότεροι /ww. 6 i 7/, δίκαιοι /ww. 6 i 17/, προβεβηκότας /ww. 7 i 18/, τέκνον /ww. 7 i 17/, ἔσται /ww. 14 i 15/, ἐπιστρέψει /ww. 16 i 17/, τοῦ θεοῦ /ww. 6 i 8/, γὰρ /ww. 15 i 18/, πλησθήσεται /ww. 15 i 23/.

Oto kilka przykładów paralelizmu zdań: „Chłopiec rósł i umacniał się duchem...” /1,80/ i „Dziecię zaś roso i nabierało mocy...”/2,40/. „Maryja zachowywała wszystkie te sprawy i rozważała je w swoim sercu” /2,19/ i „Matka Jego chowała wiernie wszystkie te wspomnienia w swym sercu”/2,15/.

Paralelizmy w poszczególnych zdaniach perykopy Łk 1,5-25.

w. 5	τις ὀνόματι	imieniem	-	τὸ ὄνομα	imię
w. 9	θυμιᾶσαι	kadzenia	-	θυμιάματος	kadzenie
		(złożyć ofiarę)			
w. 11	θυσιαστηρίου	ołtarz	-	θυμιάματος	kadzenie
		kadzenia			
w. 12	ἐταράχθη	przeraził się	-	φόβος ἐπέπεσεν	starch padł
w. 14	χαρά ἀγαλλίασις	radość	-	χαρήσονται	cieszyć się
		wesele			będzie (wielu)
w. 15	πνεύματος	duchem	-	πνεύματι	duchu
w. 18	πρεσβύτης	stary	-	προβεβηκυῖα	podeszła w
					latach
w. 19	ἄγγελος	anioł	-	Γαβριήλ	Gabriel

w: *Il Congres Marian breton*, Rennes 1908, s. 295-314; A. Durand, *L'Evangile de l'Enfance*, Paris 1908; S. Landesdorfer, *Bemerkungen zu Lk 1,26-38*, w: *Biblische Zeitschrift* 7/1909/, s. 30-48; P. D. Haldi, *L'Infanzia del Salvatore. Studio esegetico e autorico sui primi due capitoli di S. Matteo e di S. Luca*, Roma 1925.

<sup>19</sup> C. Ghidelli, dz. cyt., s. 13.

<sup>20</sup> L. Algisi, *Il Vangelo di S. Luca*, w: *Introduzione alla Bibbia*, Torino<sup>2</sup> 1962, s. 224; G. Saldarini, *Struttura letteraria dei primi due capitoli di S. Luca*, w: *Introduzione alla Bibbia*, dz. cyt., s. 427-432.

<sup>21</sup> O. da Spinetoli, dz. cyt., s. 75; R. Laurentin, dz. cyt., s. 23-24.



Łatwo również zauważyć, że perykopa Łk 1,5-25 jest tak zbudowana, że szereg terminów użytych w pierwszej części perykopy /1,5-25/ ma swoje odpowiedniki w drugiej /1,18-25/:

w. 5	ταῖς ἡμέραις	w dniach	- w. 25	ἐν ἡμέραις	w dniach
w. 6	ἐναντίον τοῦ θεοῦ	przed Bogiem	- w. 19	ἐνώπιον τοῦ θεοῦ	przed Bogiem
w. 7	προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις	/byli/ posunięci w dniach swoich	- w. 18	προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις	/była/ posunięta w dniach swoich
w. 9	εἰς τὸν ναὸν	do przybytku	- w. 22	ἐν τῷ ναῶ	w przybytku
	εἰσελθὼν	żeby wejść	-	ἐξελθὼν	wyszedł
w. 10	τοῦ λαοῦ	lud	- w. 21	ὁ λαὸς	lud
w. 11	ἄγγελος	anioł	- w. 19	ἄγγελος	anioł
w. 13	γενήσεται	urodzi	- w. 20	γένηται	stanie się

Wyżej stwierdziliśmy, że Łukasz redagując ewangelię dziecięctwa posłużył się schematem. Rodzi się więc pytanie, co było przyczyną takiej decyzji autora?

Prawdopodobnie u podstaw Łukasowego schematu leży wcześniej wypracowany porządek /schemat/ kerygmatyczny<sup>22</sup>, któremu całość opowiadań w ŁK 1-2 została podporządkowana<sup>23</sup>. Powszechnie przyjmuje się, że jeszcze przed tzw. wojną żydowską /r. 66-70/, w więc w czasie, gdy redagowane były listy Pawłowe, istniał taki schemat kerygmatu<sup>24</sup>, który miał wpływ na teologiczne poglądy Łukasza. Treść kerygmatu apostołskiego stanowiło następstwo ściśle określonych wydarzeń, poczynszy od działalności Jana Chrzciciela, a skończywszy na Wniebowstąpieniu /Dz 1,21-22/. Ten kerygmat miał dwie wersje<sup>25</sup>: Piotrową i Pawłową. Wersja kerygmatu przypisana Pawłowi, podkreśla Dawidowy rodowód Jezusa /Dz

<sup>22</sup> H. Schürmann, *Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zu den synoptischen Evangelien. Kommentare und Beiträge zum Alten Nouen Testament*, Düsseldorf 1968, s. 199 i 201; E. Tomaszewski, *Historyczność ewangelii wg Dei Verbum*, w: *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 2/1969/, s. 34; C. Ghinelli, *Luca...*, dz. cyt., s. 15.

<sup>23</sup> Niektórzy ewangelię dziecięctwa nazywają „kazaniem o Bożym Narodzeniu”, patrz: M. Czajkowski, *Biuletyn homiletyczny*, w: *Collectanea Thologica* 41/1971/, s. 128; tegoż autora, *Dwie ewangelie o jednym dzieciństwie*, w: *Tygodnik Powszechny* 24/1970/.

<sup>24</sup> D. M. Stanley, *Nauczanie Kościoła pierwotnego i jego tradycyjny schemat*, w: *Concilium* 1-10 /1966-67/ wydanie polskie, Poznań – Warszawa 1969, s. 605-612.

<sup>25</sup> D. M. Stanley, art. cyt., s. 606-607.

13,23/<sup>26</sup> oraz świadectwo Jana Chrzciciela, uznającego Jezusa za męża znaczniejszego od syna Zachariasza /Dz 13,25/. Piotrowe nauczanie zawierało dwie prawdy: śmierć Jezusa z Jego uwielbieniem przez Boga z jednej i kontrast pomiędzy Jego ziemskim życiem oraz stanem nowo nabytym przez uwielbienie z drugiej strony /Dz 2,23-24.36; 3,13-15; 4,10; 5,30; 10,39-40; 13,27-30/<sup>27</sup>.

Jeżeli przyjmujemy, że Łukasz do ewangelii, która właśnie rozpoczyna się od rozdziału trzeciego, dodaje „preludium 1-2”, to pragnie pokazać Jezusowe lata dziecięce przy pomocy odnalezionej tradycji i w ten sposób chce pogłębić naukę o przyjściu Jezusa<sup>28</sup>. Można przypuszczać, że przez ów dodatek starał się wyjaśnić dokładniej, kto to jest Jezus.

Trzeba wziąć jeszcze pod uwagę fakt, że Kościół apostołowski mocno akcentował charakter prorocki Starego Testamentu, a zasada „zapowiedzi i wypełnienia” znalazła prawo obywatelstwa w ewangeljach<sup>29</sup>. Klasycznym przykładem Łukasowego zastosowania wyżej wymienianej zasady jest właśnie ewangelia dzieciństwa, gdzie wpływ Starego Testamentu na narracje jest znaczny<sup>30</sup>. Słowa, zdania i obrazy wzięte ze Starego Testamentu, „służą do wykazania, że w historii Jezusa wypełniły się obietnice proroków”<sup>31</sup>. Łukasz powiązał zapowiedzi Starego Testamentu z ich realizacją, poczynawszy od lat dziecięcych Jezusa<sup>32</sup>. Dlatego też Łukasz posłużył się w 1,5-25 wyrażaniem πληρωθήσονται εις τον καιρον αυτων – spełnią się w swoim czasie /1,20/ i czasownikiem πίμπλημι – napełniać /1,15.23.41.57.67/, aby wykazać, że nastął czas wypełnienia zapowiedzi mesjańskich.

W związku z powyższym rodzi się problem historyczności redakcji perykopy 1,5-25. Dotychczasowe badania prehistorii ewangelii mają już swoje osiągnięcia i warto je sobie uświadomić. Przede wszystkim mając na uwadze trzy okresy tradycji<sup>33</sup>, poprzez które doszła do nas nauka Jezusa

<sup>26</sup> Por. J. Łach, *Królewska intronizacja Jezusa, Syna Dawida, w mowie św. Pawła w Antiochii Pizydyjskiej /Dz 13, 16-41/, w: Królestwo Boże w Piśmie świętym, (red.) St. Łacha i M. Filipiaka, Lublin 1976, s. 177-185; tegoż autora, *Dziecię nam się narodziło*, Częstochowa 2001, s. 85-104.*

<sup>27</sup> D. M. Stanley, art. cyt., s. 606-607.

<sup>28</sup> H. Schürmann, *Traditionsgeschichtliche...*, dz. cyt., s. 201.

<sup>29</sup> J. Kudasiewicz, *Jedność dwu Testamentów jako zasada wyjaśnienia misterium Chrystusa w Kościele pierwotnym*, w: *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 2-3/1971/, s. 95-109.

<sup>30</sup> C. Ghinelli, *Luca...*, dz. cyt., s. 12n.

<sup>31</sup> K. H. Schelkle, *Dzieciństwo Jezusa*, w: *Biblia dzisiaj*, Kraków 1969, s. 259.

<sup>32</sup> Por. W. Knörzer, *Wir haben seinen Stern gesehen Die Kindheitsevangelion nach Lukas und Matthäus*, Stuttgart 1968, s. 67n.

<sup>33</sup> Por. J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 75; tegoż autora: *Ewangelie na nowo odczytane*, w: *W nurcie zagadnień posoborowych*, Warszawa

i Jego życie, należy odróżnić jej przekazywanie od samej redakcji. Okres przekazu ustnego o dzieciństwie Jana Chrzciciela był długi i trudny jest dziś do uchwycenia. Na temat samej historii tradycji perykopy 1,5-25, jak i całej ewangelii dziecięctwa nie możemy wiele powiedzieć, gdyż jak pisze H. Schürmann<sup>34</sup>, stan badań jest na takim poziomie, że wciąż istnieje jeszcze wiele niejasności.

Najprawdopodobniej w środowisku żydowsko-chrześcijańskim Jerozolimy już przed rokiem siedemdziesiątym istniały pewne opowiadania o przyjściu na świat Jana Chrzciciela, o Jezusie i wydarzeniach w świątyni<sup>35</sup>. Zapewne z małych cząstkowych opowiadań<sup>36</sup> odnośnie przyjścia Jana Chrzciciela, pochodzących z osobistych wspomnień<sup>37</sup> powiązanych z refleksją nad tekstami Starego Testamentu powstało opowiadanie o narodzeniu Jana Chrzciciela, w którym nieznanemu redaktorowi starał się przedstawić prawdę, że Bóg jest wierny danym obietnicom i już je realizuje. W związku z tym powstaje kilka jednak kwestii dość istotnych dla zrozumienia tego zagadnienia. Najpierw - gdzie powstała tradycja o latach dziecięcych Jana Chrzciciela, potem - kto ją przekazywał i kiedy przyjęła ona formę pisaną.

Zanim podejmiemy próbę odpowiedzi na te pytania, pragniemy podkreślić, iż kontekstem w którym formowały się literackie elementy i samodzielnie istniejące całości, jakie weszły do ewangelii była gmina chrześcijańska - pierwotny Kościół<sup>38</sup>, gdyż w nim powstały ewangelie<sup>39</sup>. W tej gminie „brała początek tradycja, tam ją rozumiano, strzeżono jej i kontrolowano ją”<sup>40</sup>, czyli jej „Sitz im Leben” upatrywać trzeba w społeczności Kościoła pierwotnego<sup>41</sup>.

Jest to zrozumiałe odnośnie ewangelii. Ale jak pogodzić z tą prawdą fakt, że perykopa Łk 1,5-25 relacjonuje wydarzenie, które miało miejsce ponad trzydzieści lat wstecz, zanim zaistniał Kościół Apostolski. Rodzi się więc pytanie: kiedy powstała pierwsza tradycja o narodzeniu Jana? Teoretycznie istnieją trzy możliwości rozwiązania tego zagadnienia.

---

1967 s. 157; P. Grelot, *Tradycja źródłem i kolebką Pisma św.*, w: *Concilium* 1-10/1966-1967/, wydanie polskie, Poznań - Warszawa 1969, s. 577-590.

<sup>34</sup> *Das Lukasevangelium*, dz. cyt., s. 143.

<sup>35</sup> Tamże, s. 143 i 258-259; CZ. Jakubiec, *Stare i Nowe Przymierze Biblia i Ewangelia*, Warszawa 1961, s. 223-224.

<sup>36</sup> H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, dz. cyt., s. 143 i 258-259; CZ. Jakubiec, *Stare i Nowe Przymierze*, dz. cyt., s. 223-224.

<sup>37</sup> Por. D. M. Stanley, *Słowo Boże Światłością i Drogą*, Kraków 1975, s. 135.

<sup>38</sup> V. O'Keefe, *O właściwe rozumienie ewangelii*, *Znak* 125/XVI 1964/ s. 1519; X. L. Dufour, *Les evangiles et l'histoire de Jesus*, Paris 1963, s.86.

<sup>39</sup> Tamże.

<sup>40</sup> V. O'Keefe, art. cyt., s. 1319.

<sup>41</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelie na nowo odczytane*, dz. cyt., s. 157.

Pierwsze najbardziej naturalne byłoby takie, które początek tradycji wiązałyby z czasem narodzenia Jana Chrzciciela. Łukasz w związku z narodzeniem Jana pisze: „w całej górskiej krainie Judei rozprowadano o tym wszystkim, co się zdarzyło” /1,65b/. Przyjście na świat syna w małżeństwie, które według Łukasza miało być w podeszłym wieku /1,7/ mogło wywrzeć silne wrażenie na najbliższych /1,58/ i głęboko zapaść w ich pamięci. Mogli oni te wiadomości przekazywać swoim najbliższym i tak powstała w miejscu narodzenia i w okolicy lokalna tradycja, która siłą rzeczy miała charakter czysto żydowski.

Istnieje też możliwość innego rozwiązania problemu: początek tradycji o narodzeniu Jana wiązać by można z jego działalnością nad Jordanem /3,1-18/. Byli może tacy wśród słuchających Jana i przyjmujących chrzest, którzy zainteresowali się jego pochodzeniem i dotarli do jego rodziny czy znajomych i od nich otrzymali pewne wiadomości w tej materii. Uzyskane wiadomości połączono z głoszoną przez niego nauką, zinterpretowano w duchu Starego Testamentu i tak powstała pierwsza tradycja o latach dziecięcych Jana Chrzciciela.

Wreszcie trzecia możliwość rozwiązania problemu była taka: powstanie pierwszej tradycji należałoby upatrywać w Kościele Apostolskim. Jedno wydaje się być pewne, że w Kościele Apostolskim do wystąpienia i działalności Jana Chrzciciela przywiązywano wagę wyjątkową. Jest to początek głoszenia Ewangelii światu<sup>42</sup> /Dz 1,22/, a Jezus jest kontynuatorem dzieła Jana Chrzciciela<sup>43</sup>.

Która z tych koncepcji jest bliższa prawdy trudno dać dziś odpowiedź. A może należałoby połączyć wszystkie te trzy możliwości?

Z kolei powstaje pytanie, kiedy tradycja ustna przybrała formę pisana? I na to pytanie odpowiedzieć trudno. Stan badań nad prehistorią ewangelii dziecięctwa pozwala tylko stwierdzić, że w środowisku żydowsko-chrześcijańskim już przed rokiem siedemdziesiątym istniały pewne opowiadania o dziecięctwie Jana Chrzciciela<sup>44</sup>. Jest jeszcze jeden fakt, który rzuca nieco światła na ten problem. Chodzi bowiem o początek źródła Logiów, w których jest mowa o działalności i nauce Jana Chrzciciela<sup>45</sup>. Skoro to źródło zawiera wzmiankę o Chrzcicielu już na początku, to wskazuje, że cieszył się on już rozgłosem. Trudno więc sobie wyobrazić sytuację, aby w atmosferze aprobaty względem działalności Jana Chrzciciela

<sup>42</sup> D. Rops, *Dzieje Chrystusa*, Warszawa 1968, s. 78.

<sup>43</sup> L. Bouyer, *La spiritualité du Nouveau Testament et des Peres*, Paris 1960, s. 60.

<sup>44</sup> H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, dz. cyt., s. 143; por. CZ. Jakubiec, *Stare i Nowe Przymierze*, dz. cyt., s. 223-224.

<sup>45</sup> H. Langkammer, *Źródło Mów Pańskich /Q/*, w: *Ewangelia wg św. Marka. Wstęp Pismo Święte Nowego Testamentu*, pod red. E. Dąbrowskiego i F. Gryglewicza, Poznań – Warszawa 1977 s. 367-372.

nie było pewnych małych wątków literackich odnośnie jego przyjścia na świat<sup>46</sup>. Łukasz później pozbierał te małe epizody<sup>47</sup> i wykorzystał redagując ewangelię dzieciństwa. Na to, że korzystał on ze źródeł literackich, wskazuje tekst jego ewangelii dzieciństwa. Gdyby Łukasz układał sam relacje jedynie na podstawie informacji uzyskanych z tradycji ustnej, to z pewnością język tych relacji byłby jednakowy. Tymczasem dostrzegamy dość wyraźnie różnice językowe pomiędzy poszczególnymi perykopami<sup>48</sup>. Np. prolog ma styl literacki klasyczny, gdy tymczasem następne perykopy mają koloryt prawdziwie semicki<sup>49</sup>, a i same perykopy nie są wszystkie jednakowe, np. perykopy dotyczące Jezusa są bardziej opracowane<sup>50</sup>. Jedno wydaje się już pewne, że język, styl, etymologia i rytm języka Łk 1-2 wskazują na semicki sposób mówienia<sup>51</sup>.

Warto tu zaznaczyć, że kerygmat pierwotnego Kościoła od samego początku zawierał relacje o dzieciństwie Jezusa. Nie mniej cała historia okresu dzieciństwa mogła być znana przed jego spisaniem<sup>52</sup>. Czy zawierała ona opowiadania o dzieciństwie Jana? Ogólnie dziś się przyjmuje, że te opowiadania o dzieciństwie Jana i Jezusa istniały razem, a tylko niektóre z nich istniały oddzielnie<sup>53</sup>.

Wyłania się z kolei pytanie, które z opowiadań było pierwsze, czy o Janie Chrzcicielu, czy też o Jezusie?

W. Wink<sup>54</sup> zastanawiając się nad tym problemem mówi: iż nie ma dostatecznych racji aby sądzić, że opowiadania o dzieciństwie Jezusa w swojej genezie opierałyby się na opowiadaniach powstałych w kręgach uczniów Jana Chrzciciela o jego latach dziecięcych. Wydaje się, że Kościół Jerozolimski raczej posiadał te opowiadania równoległe, a każdy szczegół dodany do jednej tradycji wkrótce miał swoje echo w drugiej<sup>55</sup>. Razem te dwa opowiadania zostały ułożone symetrycznie przez co starano się wyrazić prawdę, iż Bóg przez Jezusa i Jana zrealizował to, co obiecał Izraelowi. I Jezus i Jan stali się z woli Boga współposłannikami, byli podwójnym instrumentem Bożego zbawienia, choć każdy we właściwy sobie sposób.

<sup>46</sup> Por. H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, dz. cyt., s. 258.

<sup>47</sup> L. Randelini, *Introduzione al Nuovo Testamento*, Brescia 1961, s. 183.

<sup>48</sup> Por. F. V. Manning, *Biblia - Dogmat - Mit czy Tajemnica*, Warszawa 1973, s. 146.

<sup>49</sup> G. Saldarini, *Le due Annunciazioni /Lc 1,5-38/*, w: *Introduzione alla Bibbia*, dz. cyt., s. 426; A. Jankowski, *Dzieciństwo Jezusa*, w: *Podręczna Encyklopedia Biblijna*, pod red. E. Dąbrowskiego, Poznań 1959, t. 1, s. 293.

<sup>50</sup> W. Wink, *John the Baptist in the Gospel of Luke*, London 1968, s. 62.

<sup>51</sup> H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, dz. cyt., s. 144; A. Jankowski, dz. cyt., s. 293; W. Wink, dz. cyt., s. 61-62.

<sup>52</sup> W. Gnutek, *Cztery Ewangelie w świetle Konstytucji Soborowej Dei Verbum*, w: *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 20/1967/, s. 21.

<sup>53</sup> H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, dz. cyt., s. 143

<sup>54</sup> *John the Baptist...* dz. cyt., s. 60.

<sup>55</sup> Tamże, s. 81.

Skoro Łukasz zaczerpnął z tradycji pierwotnego Kościoła podstawowe wydarzenia z historii lat dziecięcych Jezusa jak: Jego poczęcie, narodzenie, ofiarowanie w świątyni i pierwszą podróż do Jerozolimy<sup>56</sup>, to i perykopa Łk 1,5-25 mogła się łączyć z tymi zdarzeniami życia Jezusa<sup>57</sup>. H. Schürmann<sup>58</sup> jest zdania, że perykopy: Łk 1,5-25.57-67.68-75.76-79.80 tworzyły zespolony blok opowiadań o Janie jeszcze przed ostateczną redakcją ewangelii dzieciństwa. Łukasz włączając te opowiadania do swojej ewangelii, nadał im interpretację zgodną ze swoimi założeniami.

## 2. PARALELE MIĘDZY Łk 1,5-25 i 1,26-38

Ze względu na nasze zainteresowanie perykopą Łk 1,5-25, wydaje się rzeczą wskazaną porównać ją z opisem zwiastowania Maryi /1,26-38/. Oba te opowiadania tworzą przeciw dyptyk zwiastowań. Mamy nadzieje, że zestawienie tych relacji biblijnych obok siebie pozwoli nam dostrzec, na ile są one do siebie podobne.

### Zwiastowanie narodzin Jana /1,5-25/

1. Prezentacja rodziców Jana /1,5-10/
2. Zjawienie się anioła /1,11/
3. Zmieszanie się Zachariasza  
ἐταράχθη /1,12/
4. „Nie bój się Zachariaszu”  
Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία /1,13/
5. Zapowiedź narodzenia /1,13/
6. „Będzie bowiem wielki”  
ἔσται γὰρ μέγας /1,15/
7. Powstanie wątpliwości:  
„Po czym poznam” -  
Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο /1,18/
8. Odpowiedź anioła /1,19/
9. Znak: „Oto pozostaniesz niemy” /1,20/
10. Przymusowe milczenie  
Zachariasza /1,22/
11. Odejscie Zachariasza /1,23/

### Zwiastowanie narodzin Jezusa /1,26-38/

1. Prezentacja rodziców Jezusa /1,26-27/
2. Wejście anioła /1,28/
3. Zmieszanie się Maryi  
διεταράχθη /1,29/
4. „Nie bój się Maryjo”  
Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ /1,30/
5. Zapowiedź narodzenia /1,31/
6. „Będzie On wielki”  
οὗτος ἔσται μέγας /1,32/
7. Powstanie kwestii:  
„Jakże to się stanie” -  
Πῶς ἔσται τοῦτο /1,34/
8. Odpowiedź anioła /1,31/
9. Znak: „Oto twoja krewna poczęła”  
/1,36/
10. Odpowiedź spontaniczna  
Maryi /1,38/
11. Odejscie Maryi do Elżbiety /1,39/

<sup>56</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza...* dz. cyt., s. 276; tegoż autora: *Ewangelia Dzieciństwa Jezusa...* dz. cyt., s. 82.

<sup>57</sup> H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, dz. cyt., s. 142.

<sup>58</sup> Tamże, s. 143.

Z tego porównania wynika, że paralelizm<sup>59</sup> został konsekwentnie przeprowadzony w dwu opisach na wszystkich szczeblach elementów kompozycyjnych. Rodzi się z kolei pytanie, jakie ma znaczenie stosowanie paralelizmów. Wydaje się, że w odpowiedzi na nie winno się wziąć pod uwagę, iż Jan Chrzciciel został włączony przez Boga w zbawczy plan Boży, a Łukasz przez swoją ewangelię daje świadectwo o Chrystusie. Układ paralelny, stosowany zresztą w całej Biblii<sup>60</sup> sprzyjał wyróżnieniu Jana Chrzciciela, który w soteriologii Nowego Testamentu odegrał ważną rolę<sup>61</sup>. Zasada paralelizmów stosowana przez Łukasza pozwala mu nie tylko uwydatnić podobieństwa, ale i istotne różnice między Janem Chrzcicielem a Jezusem. Następuje tu swego rodzaju konfrontacja<sup>62</sup>.

Podobieństwa jakie zauważamy między dwoma opisami zwiastowań, nie mogą ukryć istniejących między nimi różnic. Ukazują się one począwszy od prezentacji rodziców Jana Chrzciciela. Szczególnie wiele uwagi poświęcił autor Łk 1-2 Zachariaszowi, podając jego dane biograficzne. Tymczasem o Rodzicach Jezusa zamieścił jedynie lakoniczne wiadomości. Zwiastowanie o narodzeniu Jana zostało zlokalizowane w świątyni przed ołtarzem kadzenia, w czasie składania ofiary kadzielnej /w. 9-11/. W zlokalizowaniu zwiastowania Maryi autor posłużył się jedynie ogólnikowym stwierdzeniem, iż anioł został posłany do Galilei do miasta Nazaret /1,26/.

Anioł, który występuje w scenach zwiastowania zupełnie inaczej uzasadnia bezpodstawność lęku: „Nie bój się Zachariaszu, twoja prośba została wysłuchana” /1,13/, a do Maryi mówi: „Nie bój się Maryjo znalazłaś bowiem łaskę u Boga” /1,29/. W pierwszym wypadku podkreślony został element ludzki, bo człowiek prosił i został wysłuchany, natomiast wypowiedź anioła skierowana do Maryi na pierwszym miejscu ukazuje inicjatywę samego Boga. Poselstwo anielskie zostało również przyjęte krańcowo różnie. Zachariasz nie wierzy słowom anioła /1,18/ i za brak wiary spotyka go kara /1,20/, a Maryja wyraża zgodę na jego poselstwo /1,38/ i dlatego chwala ją Elżbieta<sup>63</sup>. Również bezpłodność Elżbiety ukazana została jako hańba a Maryja na propozycję anioła odpowiada: „Nie znam pożycia z mężem” /1,34/. Jan Chrzciciel w sposób naturalny staje się człowiekiem /1,23n/, a Jezus dzięki mocy Najwyższego /1,35/. Przyjście na świat tych ludzi było przyczyną radości. W sposób ziemski i naturalny radują się rodzice, sąsiedzi i krewni z narodzenia Jana Chrzciciela /1,58/.

<sup>59</sup> W. Jacques, *Autour de la naissance de Jésus accomplissement et prophétie*, Paris 1970, s. 12; C. Gancho, *Evangelio de la Infanzia /in Mt e Lc/*, w: *Encyclopedia della Bibbia* 4/1965/, s. 162-175.

<sup>60</sup> A. Feuillet, *Le Cantique des Cantiques Stude de theologie biblique et reflexion sur une methode d'exègèse*, Paris 1957, s. 228.

<sup>61</sup> G. Frizzi, *La soteriologia nell'opera Lucana*. w: *Rivista Biblica Italiana* 2/1975/, s. 113-145.

<sup>62</sup> G. Saldarini, *Struttura letteraria dei primi due capitoli di S. Luca*, w: *Introduzione alla Bibbia*, dz. cyt., s. 427; A. George, *Le parallèle entre Jean Baptiste et Jésus en Lc 1-2*, w: *Mélanges bibliques en homage de B. Rigaux*, Gembloux 1970, s. 147-171.

<sup>63</sup> Por. J. Galot, *Marie dans l'Évangile*, Paris 1958, s. 9-16.

a z Jezusowego narodzenia, raduje się ziemia i niebo /2,13-14/. Jan i Jezus są bliscy według ciała, ponieważ są spokrewnieni /1,36/, ale Jezus jest mocniejszym od niego /3,16/ i jest Jego Panem. Wyższość Jezusa została mocno podkreślona w wypowiedzi Elżbiety „... skądże mi to, że Matka mojego Pana przychodzi do mnie” /1,43/.

Ten układ paralelny przeciwstawia także rodziców Jana Chrzciciela Matce Jezusowej<sup>64</sup>. W zapowiedzi narodzenia Jana, Zachariasz zajmuje pierwsze miejsce, a imię jego zostało wymienione przez autora przed imieniem Elżbiety /1,5-6/<sup>65</sup>. W opisie zwiastowania Maryji, Ona jest postacią pierwszoplanową, a Józef pozostaje w całkowitym cieniu<sup>66</sup>. Jeśli chodzi o ich przymioty moralne, to rodzice Jana są tylko sprawiedliwi wobec Boga /1,6/, a Maryja otrzymuje pełnię łaski /1,28/. Zachariasz i Elżbieta otrzymują pochwałę za zachowanie „wszystkich przykazań i przepisów Pańskich” /1,6/, a Maryja jest „błogosławiona między niewiastami” /1,42/.

Ewangelia dziecięctwa zbudowana została w oparciu o dyptyki i paralelizmy, co ułatwiło autorowi ukazanie prawdy o transcendencji Jezusa<sup>67</sup>. Lektura dwóch pierwszych rozdziałów trzeciej ewangelii pozwala stwierdzić, że prawie wszystkie szczegóły z życia Jezusa znajdują ścisłą paralelę w opisach o Janie. Paralelizm nagle rwie się w dyptyku narodzeń po wierszu 1,79. W pierwszej jego części poświęconej Janowi, zabrakło informacji o jego losach dziecięcych, a takie właśnie wiadomości znajdujemy w drugiej części dyptyku poświęconej Jezusowi. Nie jest prosta odpowiedź dlaczego tu Łukasz odstąpił od zasady paralelizmu, o której mówiliśmy powyżej. Możliwe, że był w posiadaniu odpowiednich źródeł odnośnie lat dziecięcych Jana, ale świadomie z nich nie skorzystał<sup>68</sup>. Wydaje się, że zrezygnowanie z podania szczegółów dotyczących lat dziecięcych Jana, zostało podyktowane dość żywym ruchem jego uczniów jeszcze w drugiej połowie pierwszego wieku, zwanych Joannitami<sup>69</sup>. Na podstawie krótkich relacji ksiąg Nowego Testamentu /Łk 3,1-22; Mt 3,1-17; Mk 1,1-11; J 1,19-34; Dz 18,24-28; 19,2-7/ możemy wnioskować, że posiadali oni nawet pewną organizację. Wskazywałoby to na wspólne posty /Mt 9,14; Mk 2,18; Łk 5,33/ i nawet własne modlitwy /Łk 11,1/, a może Joannici stanowili realne niebezpieczeństwo dla uczniów Jezusa?

<sup>64</sup> R. Laurentin, dz. cyt., s. 34.

<sup>65</sup> Por. O. da Spinetoli, dz. cyt., s. 105.

<sup>66</sup> Łukasz w 3,23 napisał: że Jezus „jak mniemano był synem Józefa” /por., J 1,45; 6,42/. Mateusz pomija określenie Józefa jako ojca Jezusa.

<sup>67</sup> J. Wilk, *Teologia Łukaszej Ewangelii Dzieciństwa*, w: *Studia z teologii św. Łukasza* s. 109; W. Wink, dz. cyt., s. 82.

<sup>68</sup> A. S. Geysler, *The Youth of John the Baptist, Novum Testamentum* 1/1956/, s. 70-75.

<sup>69</sup> J. Stępień, *Problem „Joannitów” w świetle dokumentów z Qumran*, w: *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 10/1957/ s. 452-462; tegoż autora: *Jan Chrzciciel*, w: *Podręczna Encyklopedia Biblijna*, dz. cyt.; E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie*, dz. cyt., s. 397.

Znamiennym jest fakt, że ewangeliści nie wspominają wcale o działalności uczniów Jana Chrzciciela oraz unikają wzmianki o esenczykach, o których z pewnością wiedzieli. Brakująca paralela Jana do lat dziecięcych Jezusa musiałaby podać wiadomości o latach dziecięcych Poprzednika Mesjasza. Jeżeli weźmiemy pod uwagę Łk 2,41-50, gdzie autor podaje krótką historię Jezusa w wieku dwunastu lat, to będziemy mieć następujące najważniejsze punkty:

- 1/ Ilustracja wyjątkowych postępów Jezusa w znajomości Prawa.
- 2/ Dyskusja Jezusa z nauczycielami.
- 3/ Stosunek Jezusa do Rodziców.
- 4/ Świadomość powołania przez Boga.
- 5/ Jezus wraca do domu swych rodziców.
- 6/ Jest im posłuszny.
- 7/ Stwierdzenie, że Jezus wzrastał w mądrości, w latach i w łasce u Boga i u ludzi.

Wydaje się, że autor ewangelii dziecięctwa rozmyślnie<sup>70</sup> pominął podobny opis o latach dziecięcych Jana Chrzciciela. Pominęta perykopa miałaby ukazać całe środowisko, w którym Jan spędził swoje dzieciństwo, a więc: gdzie i przez kogo był wychowany /rodzice chyba już nie żyli/, jego znajomość Prawa, którą stwierdzaliby jacyś nauczyciele /może ze środowiska qumrańskiego lub innego?/ powinna być rozmowa z uczonymi – jakimi? I gdzie?

Może ten sztucznie wypracowany paralelizm pochodził z teologii dwóch mesjaszy, według której Jan Chrzciciel byłby kapłańskim aaronowym, a Jezus królewskim – dawidowym Mesjaszem<sup>71</sup>.

Z ostatniej redakcji Łukasza jasno wynika, że Jezus zajmuje pierwsze miejsce w Łk 1-2, a relacja o Janie Chrzcicielu jest tak skonstruowana, iż pokazuje go jako tego, który poprzedza Jezusa oraz inauguruje spełnienie obietnic danych przez Boga w Starym Testamencie. Zastosowanie paralelizmów jest tego świadectwem. Metoda ta ma swoje wyjaśnienie i głęboki sens historyczny<sup>72</sup> oraz teologiczny<sup>73</sup>.

Łukasz nie widział Jezusa, dlatego też nie używa w swojej ewangelii takich terminów jak: świadczyć i świadectwo najliczniej występujących w czwartej ewangelii, która według założeń literackich autora bardziej, niż pozostałych ewangelii, opiera się na świadectwie wiary<sup>74</sup>. Łukasz poleca jednak swe dzieło jako godne zaufania, ponieważ opiera się ono na świadectwie, które pochodzi od „sług słowa” /1,2/ bezpośrednich świadków życia i działalności

---

<sup>70</sup> A. S. Geysler, dz. cyt., s. 74.

<sup>71</sup> W. Wink, dz. cyt., s. 81.

<sup>72</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 266.

<sup>73</sup> F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 54.

<sup>74</sup> Por. L. Stachowiak, *Ewangelia wg św. Jana. Pismo święte Nowego Testamentu*, pod red. E. Dąbrowskiego i F. Gryglewicza, Poznań – Warszawa 1975, s. 79.84.

Jezusa. Łukaszowi chodziło między innymi o autentyczność historyczną<sup>75</sup>. Relacje o Janie Chrzcicielu w trzeciej ewangelii razem z perykopą 1,5-25 zostały również ujęte w ramy historyczne. Oczywiście, że ta historia jest skerygmatazowana<sup>76</sup> i napisana, aby ją głosić<sup>77</sup>.

Obok dostrzeżonych podobieństw pomiędzy opisami zwiastowań, wyróżnić można także inne elementy łączące Łk 1,5-25 z ewangelią dzieciństwa. Te elementy są następujące: jak świątynia z liturgią starotestamentalną, modlitwa, ukazywanie się anioła, lud, przymioty: starości, pobożności, bezdzietności Zachariasza i Elżbiety. Wymienione powyżej elementy występują w całej ewangelii dzieciństwa. Akcja perykopy 1,5-25 rozgrywa się w świątyni<sup>78</sup>. Zachariasz przybywa tu, aby złożyć ofiarę kadzenia /1,9/ i tu otrzymuje zapowiedź narodzenia Jana. Maryja z Józefem przynoszą dziecię Jezus również do świątyni /2,22/, gdzie dochodzi do spotkania z Symeonem i Anną prorokinią. W ostatniej perykopie o latach dziecięcych Jezusa, Łukasz mówi o przyjsciu Świętej Rodziny na Święto Paschy. Jezus pozostał w świątyni, gdzie odnaleźli Go Rodzice wśród nauczycieli /2,46/. Jest to inkluzja semicka, polegająca na kończeniu tekstu tą samą myślą, od której tekst się rozpoczął. W Jerozolimie Jezus ma dokonać odkupienia wszystkich ludzi, „ukazała się bowiem łaska Boga, która niesie zbawienie wszystkim ludziom” /Tyt 2,11/. Dlatego też i cały układ trzeciej ewangelii ukazuje nam Jerozolimę, jako miejsce centralne, ku któremu zmierza cała działalność Jezusa. Tu rozpoczyna się całe dzieło zbawcze Boga począwszy od zwiastowania Zachariasza, a swą pełnię osiągnie w męce, śmierci, zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu Jezusa<sup>79</sup> /por. 9,31.51-53; 13,33; 18,31n; 19,10n; 24,1-43/. Tu właśnie w Jerozolimie Apostołowie otrzymali „moc z wysoka” /Łk 24,49/ - moc Ducha Świętego i stąd rozejdą się do „wszystkich narodów”<sup>80</sup> /Łk 24,47/. Zanim jednak rozpoczną swą pracę misyjną, Łukasz stwierdza, że stale przebywać będą w świątyni, wielbiąc i wysławiając Boga /24,53/.

Z powyższych rozważań wynikają dwa wnioski. Łukasz spina, jak gdyby klamrą, całość opowiadań o latach dziecięcych, które rozpoczynają się /1,5-25/ i kończą w świątyni /2,22-52/, a Jerozolima ze względu na znajdującą się w niej świątynię, posiada znaczenie nie tylko topograficzno-

<sup>75</sup> Por. F. Józwiak, *Świadectwo Jana Chrzciciela o Jezusie Chrystusie*, w: *Ateneum Kapłańskie* 3/1973/, s. 414-433; C. Ghidelli, *Luca...*, dz. cyt., s. 48-49.

<sup>76</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelie na nowo odczytane...*, art. cyt., s. 191.

<sup>77</sup> Por. X. L. Dufour, *Les evangiles et l'histoire de Jésus*, Paris 1963, s. 489.

<sup>78</sup> J. Leal, dz. cyt., s. 66.

<sup>79</sup> J. Łach, *Łukaszowe relacje o Wniebowstąpieniu Jezusa* /Łk 24,50-52; Dz 1,1-11/, w: (red.) Bpa B. Bejze, *W kierunku prawdy*, Warszawa 1976, s. 65-75.

<sup>80</sup> J. Kudasiewicz, *Rola Jeruzalem w czasie zbawczej działalności Jezusa. Studium z teologii św. Łukasza*, Lublin 1971 /maszynopis KUL Th 18/, s. 4-35 i 271; tegoż autora: *Rola Jeruzalem w Łukaszowej sekcji podróży* /9,51 - 19,28/, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 16, 1 /1969/, s. 17-40; *Znaczenie Jezusa w czasie działalności galilejskiej Jezusa*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 17, 1 /1970/, s. 43-59.

polityczne, jako stolica Palestyny, ale przede wszystkim znaczenie historyczno-zbawcze, jako centrum Starego i Nowego Ludu Bożego<sup>81</sup>. Należy również stwierdzić, że dzięki technice kompozycji literackiej, polegającej na pewnego rodzaju prefiguracji przyszłych wydarzeń zbawczych, autor mógł ukazać Jeruzolimę, jako miejsce, w którym wypełni się wszystko, co napisali prorocy /Łk 18,31/.

Perykopa o zwiastowaniu Zachariaszowi /1,5-25/ jest wprowadzeniem w ten istotny problem trzeciej ewangelii<sup>82</sup>. Zapowiedź narodzenia Jana Chrzciciela miała miejsce w czasie sprawowanej liturgii przez Zachariasza /1,8-9/. Maryja z Józefem zgodnie z przepisami Prawa /2,22 - 24.27.39/ przybyli do świątyni, aby ofiarować Jezusa. Miało to miejsce na dziedzińcu niewiast<sup>83</sup>. Na nim również dokonywano szeregu liturgicznych obrzędów<sup>84</sup>, jak oczyszczenia /Kpł 12,1-8/, wykupienia syna pierworodnego /Wj 13,13-15; 34,20; Lb 3,13/. To, co powiedzieliśmy świadczy, że perykopa 1,5-25 jest wprowadzeniem w liturgiczny charakter ewangelii dziecięctwa i całej trzeciej ewangelii oraz Dziejów Apostolskich<sup>85</sup>.

Perykopa zapowiadająca narodzenie Jana rozpoczyna się oficjalną modlitwą Zachariasza z ludem: „cały lud modlił się na zewnątrz” /1,10/. Poczynając od tego stwierdzenia Łukasz jeszcze wiele razy będzie mówił o modlitwie<sup>86</sup>. Ewangelia dziecięctwa przepojona jest modlitwą. Modlą się tu wszystkie osoby występujące, a cztery hymny: Magnificat /1,46-55/, Benedictus /1,68-79/, hymn aniołów /2,14/ i błogosławieństwo Symeona /2,29-30.34-35/ to modlitwy dziękczynne i pochwalne. Interesujące jest w tym względzie specjalne słownictwo Łukasze, ale tym problemem zajmujemy się w dalszej części pracy.

W wierszu 10 czytamy: „naraż ukazał mu się anioł Pański, stojący po prawej stronie ołtarza kadzenia”. Anioł zjawia się również Maryi /1,28/, aby powiadomić ją, że poczne i porodzi Syna /1,31/. Po narodzeniu Anioł Pański powie o tym wydarzeniu pasterzom, zwiastując im radość wielką /2,8-10/. Do anioła ogłaszającego pasterzom narodzenie Mesjasza, przyłączyło się „mnóstwo zastępów niebieskich” /2,13/. Aniołowie też przemawiają. W perykopie Łk 1,5-25 anioł przemawia do Zachariasza, w 1,26-38 przemawia do Maryi. Zjawienie się anioła wywołuje zawsze strach. Lęka się

<sup>81</sup> J. Kudasiewicz, *Rola Jeruzalem...*, dz. cyt., s. 271.

<sup>82</sup> Por. F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 54; C. Ghidelli, *Luca...*, dz. cyt., s. 22.

<sup>83</sup> H. L. Strack –P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, München 1924, t. II, s. 804-805.

<sup>84</sup> Tamże.

<sup>85</sup> Por. J. Leal, dz. cyt., s. 66.

<sup>86</sup> Cała trzecią ewangelię nazywa się ewangelią modlitwy. J. Kudasiewicz, *Święty Łukasz ewangelista jako pisarz i teolog*, w: *Materiały pomocnicze do wykładów z biblistyki*, Lublin 1977, s. 213-216; por. F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 69-70; C. Ghidelli, *Luca...*, dz. cyt., s. 39.

Zachariasz /1,12/, Maryja /1,29-30/ i pasterze /2,9/. To wszystko wskazuje, że dwa pierwsze rozdziały trzeciej ewangelii stanowią całość.

W Łk 1-2 występuje powtarzający się termin λαός lud. Jest on charakterystyczny dla Łukasza<sup>87</sup>. Temu słowu przeciwstawia się wyraz οἱ ἄλλοι /por. Łk 23,48/. Λαός – lud w perykopie zapowiadającej narodzenie Jana, występuje trzy razy: 1,10.17.21. W dalszej części ewangelii dziecięstwa Łukasz użyje tego słowa jeszcze dwa razy: 1,68.77. U autora trzeciej ewangelii słowo to ma zawsze wydźwięk pozytywny w przeciwieństwie do οἱ ἄλλοι.

Autor perykopy Łk 1,5-25 mówi, że Zachariasz i Elżbieta byli προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις – podeszli w latach. W ewangelii dziecięstwa jeszcze raz Łukasz użyje prawie tego samego wyrażenia, kiedy będzie mówił o Annie prorokini: αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς - /była/ ona w bardzo podeszłym wieku /2,36b/. Anna prorokini, w czasie pobytu Świętej Rodziny w świątyni mogła liczyć około 100 lat<sup>88</sup>. Obok niej Łukasz mówi o starcu Symeonie /2,25-35/. Z tego widać, że poza Maryją i Józefem /1,27/, osoby występujące w ewangelii dziecięstwa są ludźmi starszymi.

Łukasz podkreśla przymiot pobożności Zachariasza i Elżbiety – ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφότεροι ἐναντίον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιομασίαις τοῦ κυρίου ἀμεμπτοι – oboje byli sprawiedliwi wobec Boga i postępowali nienagannie wobec wszystkich przykazań i przepisów Pańskich” /1,6/. Podobnie mówi Łukasz o Symeonie, że był to ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής – człowiek sprawiedliwy i pobożny /2,25/. Pobożną była również Anna prorokini, o której autor pisze: ἢ οὐκ ἀπίστατο τοῦ ἱεροῦ νηστεύει καὶ δεήσασιν λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν – nie opuszczając świątyni, w postach i modlitwach służyła Bogu we dnie i nocy /2,37/. Wydaje się, że Łukasz celowo podkreślił pobożność Symeona i Anny, którym przypadła w udziale łaska uczestniczenia w oficjalnym przedstawieniu Dziecięcia w świątyni. Świadoma zapewne tej łaski Anna ἀνωμολογεῖτο τῷ θεῷ – wychwalała Boga, czyli głosiła Jego wielkość<sup>89</sup>.

Motyw bezdzietności Zachariasza i Elżbiety /1,7/ powtarza się w alszej części ewangelii dziecięstwa. To kapłańskie małżeństwo otrzyma dziecko, które będzie radością i weselem i z narodzenia którego ciszyć się będzie wielu /1,14/. Łukasz relacjonując zwiastowanie narodzin Jezusa na początku stwierdza dziewiczość Maryi /1,27/, która dzięki specjalnej interwencji Boga, porodzi Jezusa /1,35/. Z tego, co czytamy o Annie prorokini u Łukasza /2,36-38/, możemy sądzić, że jej małżeństwo było bezdzietne. Również o Symeonie /2,25/ nie możemy powiedzieć, że miał swoją rodzinę.

<sup>87</sup> Por. F. Gryglewicz, *Teologia hymnów Łukaszej ewangelii dzieciństwa*, Lublin 1975 s. 38-84.

<sup>88</sup> H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, dz. cyt., s. 130.

<sup>89</sup> M. Bednarczyk, *Perykopa o Annie Prorokini (Łk 2,36-38) w świetle współczesnych badań*, w: *Novum*, 4/1980/ s. 64-83.

Powyższe rozważania wskazują, że perykopa Łk 1,5-25 jest połączona różnymi więzami z całą ewangelią dziecięctwa. Łączy ją przede wszystkim paralelizm z perykopą 1,26-38. W tych dwu opisach zwiastowań autor posłużył się takim samym układem, a nawet w wielu zdaniach takimi samymi zwrotami i wyrazami. Perykopę Łk 1,5-25 z resztą ewangelii dziecięctwa łączą te same idee teologiczne. W pełni będą rozwinięte w całym dziele Łukasza. Perykopa zapowiadająca narodzenie Jana Chrzciciela, jest przeto opowiadaniem wprowadzającym oraz inaugurującym tematykę dziecięctwa i całej trzeciej ewangelii. Oto ma się narodzić ten, który „dzieci Izraela nawróci do Pana” i „sam pójdzie przed Nim w duchu i mocy Eliasza”, aby przygotować Panu lud doskonały /1,16-17/.

### 3. ANALIZA JEZYKA Łk 1,5-25

Łukasz był wykształconym hellenistą i posiadał wysoką kulturę umysłową. Ewangelia Łukaszowa stawiana jest na pierwszym miejscu wśród pism Nowego Testamentu pod względem bogactwa i różnorodności słownictwa<sup>90</sup>. Nie należy oczywiście rozumieć tego w ten sposób, jakoby Łukasz niewątpliwie należący do ówczesnej inteligencji<sup>91</sup> był wytwornym znawcą języka mieszkańców Attyki, chociaż język jego w wielu wypadkach posiada ten charakter, np. język prologu<sup>92</sup>. Grecyzna Łukaszowa ma przede wszystkim znamiona języka κοινή διάλεκτος.

Łukasz nie był Żydem, ale antiochejczykiem, z zawodu lekarzem<sup>93</sup> i po nawróceniu, przez kontakty osobiste<sup>94</sup> związał się ze światem semickim i alestyną. Jest to widoczne w całym jego dziele, a szczególnie w tych partiach jego ewangelii, które wcale lub bardzo niewiele wykazują związków zwłaszcza z ewangelią Marka. Atmosferę semicką<sup>95</sup> przepojona jest także ewangelie dziecięctwa, którą po prologu, rozpoczyna perykopa, będąca

---

<sup>90</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 262-264; tegoż autora: *Święty Łukasz ewangelista*, dz. cyt., s. 204-206; F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza Pismo Święte Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 44; E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie Pismo św. Nowego Testamentu*, t. 5, Poznań 1961, s. 105.

<sup>91</sup> Wykształceni Grecy posługiwali się hellenistycznym dialektem, chociaż w szkołach uczyli się dialektu attyckiego, por. T. Sinko, *Zarys historii literatury greckiej*, Warszawa 1959, t. 2, s. 15.

<sup>92</sup> Por. C. Stuhlmueller, *Il Vangelo secondo Luca*, w: *Grande commentario biblico*, Brescia 1973 s. 970.

<sup>93</sup> Por. E. Osty, *L'Évangile selon Saint Luc, /La sainte Bible... de Jérusalem/*, Paris<sup>3</sup> 1961, s. 8; J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 251; F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 40-44.

<sup>94</sup> J. Kudasiewicz, *Święty Łukasz ewangelista*, dz. cyt., s. 200.

<sup>95</sup> P. Benoit, *L'Enfranse de Jean-Baptiste selon Lc I*, w: *New Testament Studies* 3/1956-1957/, s. 169-173; F. Gryglewicz, *Poczęcie Jezusa*, w: *Ewangelia według św. Łukasza*, dz. cyt., s. 374-380; tamże: *Magnificat – aspekt teologiczny i maryjny*, s. 380, 388n.

przedmiotem naszych rozważań. W opisie zwiastowania narodzin Jana, z atwością dostrzegamy:

1. Semityzmy
  - a/ nazwy oraz imiona semickie
  - b/ zwroty właściwe językowi semickiemu
  - c/ składnię semicką
2. Paronomazje
3. Pleonazmy

#### Ad. 1

Nazwy oraz imiona semickie w perykopie Łk 1,5-25

Ἡρώδου	- /1,5/
Ἰουδαίας	- /1,5/
Ζαχαρίας	- /1,5/
Ἄβια	- /1,5/
Ἰσαράων	- /1,5/
Ἐλισάβετ	- /1,5/
Ἰωάννην	- /1,13/
Ἰσραήλ	- /1,16/
Ἡλίου	- /1,17/
Γαβριήλ	- /1,19/

Wpływ języka semickiego widoczny jest też w zwrotach, którymi posłużył się Łukasz w omawianej perykopie:

a/ Występowanie ἰδου bądź καὶ ἰδοὺ co wyraźnie wskazuje na wpływ hebrajskiego w<sup>o</sup>hinneh, np. Łk 1,20.

b/ Ulubionym zwrotem Łukasza jest ἐγένετο<sup>96</sup> - waj<sup>e</sup>hi. Zwrot ten występuje w trzech formach:

ἐγένετο	- /1,5/
ἐγένετο δὲ	- /1,8/
καὶ ἐγένετο	- /1,23/

W Ewangelii i Dziejach Apostolskich Łukasz użył tego zwrotu aż 53 razy. 36 razy występuje on w ewangelii, a w perykopie nas interesującej trzy razy i to w trzech różnych ujęciach. Mt posłużył się tym zwrotem tylko 6 razy, a Mk 4 razy.

c/ Zastosowanie ἐνώπιον również świadczy o wpływie języka hebrajskiego, jest to przekład wyrażenia lifne lub l<sup>o</sup>panajw, np. 1,17-19.

<sup>96</sup> M. Zerwick, *Graecitas Biblicas Novi Testamenti*, Romae<sup>5</sup> 1966, s. 132; por. J. Leal, dz. cyt., s. 85; por. F. Neirynek, *La matière marcienne dans l'évangile de Luc*, w: (red.) F. Neirynek, *L'évangile de Luc problemat littéraires et theologiques*, Gembloux 1973, s. 184-193.

d/ W perykopie Łk 1,5-25 podobnie jak w całej ewangelii Łukasza, występuje ἐν τῷ z bezokolicznikiem, co jest znowu znamionym przykładem konstrukcji hebrajskiej<sup>97</sup>.

e/ Uderzającym semityzmem w perykopie Łk 1,5-25 jest częste i w różnych znaczeniach używane kai. <sup>98</sup>, które autor zastosował aż 33 razy. Ten spójnik spełnia wielorakie znaczenie. Np. καὶ łączące wyrazy: ἦσαν ..... δίκαιοι ... πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιομασίαις τοῦ κυρίου ἄμειπτοι – byli sprawiedliwi, postępując wobec wszystkich przykazań i przepisów Pańskich nienagannie /w.6/.

Καὶ łączące zdania: ἐγὼ γὰρ εἶμι πρεσβύτερος καὶ ἡ γυνὴ μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς - bo ja jestem stary i żona moja jest w podeszłym wieku.

Καὶ objaśniające: καὶ ἰδοὺ ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι – a oto będziesz niemy i nie będziesz mógł mówić.

Καὶ jako partykuła relatywna: Ἐγένετο ... ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας ... καὶ γυνὴ αὐτῷ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρῶν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβετ.

f/ Partykuły ἐπι i ἐν <sup>99</sup> możemy oddać faktycznie hebrajską partykułą min.

W wielu wypadkach także składnia perykopy Łk 1,5-25 jest hebrajska, np.:

w. 5 Ἐγένετο ... ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας ... καὶ γυνὴ αὐτῷ (ἦν) ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρῶν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς (ἦν) Ἐλισάβετ - żył ... kapłan pewien, imieniem Zachariasz, który miał za żonę /jedną/ z córek Aarona, której było na imię Elżbieta.

w. 7 i /18/ προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν – podeszli w dniach swoich /w wieku swoim/.

w. 8 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν - /a oto/, gdy on celebrował /pełnił służbę kapłańską/

w. 19 ... παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ – stoję przed Bogiem.

w. 24 μετὰ δὲ ταῦτας τὰς ἡμέρας – potem.

## Ad. 2

Analizując perykopę pod względem językowym zauważamy w niej zjawisko właściwe w tekstach semickich, gdzie następuje zestawienie wyrazów podobnych dźwiękowo, np. w w. 14 czytamy: ἔσται χαρὰ σοι ... καὶ πολλοὶ ... χαρήσονται – ty /Zachariaszu/ będziesz miał radość wielu radować się będzie.

## Ad. 3

<sup>97</sup> „Quamvie enim phrasis ἐν τῷ cum infinitivo sit omnino graeca, usus eius temporalis non est classicus sed hebraicus” – M. Zerwick, *Graecitas Biblicas Novi Testamenti*, dz. cyt., s. 131.

<sup>98</sup> Καὶ jest charakterystycznym terminem używanym przez Łukasza. Zachodzi on aż 1455 razy w trzeciej ewangelii / R. Morgenthaler, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich 1958, s. 108/.

<sup>99</sup> P. Nowicki, *Greczyzna biblijna*, Warszawa 1967, s. 104.111.120.125.126.133.148.

W perykopie Łk 1,5-25 znajduje się również pleonazm, czyli jedno pojecie określone bywa kilkoma bliskoznacznymi wyrazami, np. ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν /w. 19/ - odpowiedziawszy anioł rzekł.

W perykopie 1,5-25 ilość „czystych” semityzmów jest znikoma, bo zachodzi tylko jeden wyraz hebr. – σίκερα /1,15/<sup>100</sup>. Semityzmy zachodzące w perykopie przypominają w swym brzmieniu wypowiedzi starotestamentalne. Można stad wysunąć wniosek ogólny, że perykopa 1,5-25 powstała w środowisku żydowskim.

Wielka ilość semityzmów jest charakterystyczna nie tylko dla omawianej perykopy, ale i dla całej ewangelii dziecięctwa według Łukasza<sup>101</sup>. Rodzi się kwestia, jakie są źródła tych semityzmów?

Aby dać właściwą odpowiedź na to pytanie należy zwrócić uwagę na środowisko, w którym zaistniało wydarzenie i ewentualnie powstał pierwszy jego opis. Po pierwsze autor perykopy 1,5-25 mówi, że Zachariasz o narodzeniu syna dowiaduje się w czasie pełnienia służby kapłańskiej /1,8/ w świątyni, do której przybył z pewnego miasta w pokoleniu Judy /1,39/.

Z tego widać, że podobnie jak i inni kapłani pełniący służbę w świątyni, mieszkali w okolicach Jerozolimy. Mieszkańcy Jerozolimy posługiwali się raczej językiem hebrajskim niż aramejskim, o czym świadczyć mogą liczne dokumenty z nad Morza Martwego redagowane w tym języku. Pierwsze opowiadanie o tym, co się wydarzyło w świątyni /1,5-25/, a może i opisy na ten temat mogły powstać w języku używanym w tym środowisku. Powstaje tylko problem: jaki to był język, hebrajski czy aramejski? Możliwe, że rację ma ks. E. Dąbrowski<sup>102</sup>, który pisze, że językiem pierwotnego chrześcijaństwa – jego „Credo”, liturgii i niektórych ksiąg biblijnych był język aramejski. Ale to nie jest jeszcze dostatecznym argumentem, by uważać, że i pierwsze redakcje perykopy Łk 1,5-25 były napisane w tym języku. Wiadomo bowiem, że język hebrajski był językiem Ksiąg Świętych, liturgii świątynnej i synagoidalnej. Zwiastowanie narodzenia Jana Chrzciciela miało miejsce w świątyni, Zachariasz był kapłanem, a faryzeusze byli Janem zainteresowani /por. J 1,15-28/. To daje podstawę do twierdzenia, że opowiadanie o Janie mogło być redagowane po hebrajsku<sup>103</sup>. Możliwe, że Łukasz tę spisana tradycję uszanował, oczywiście dokonując niezbędnej relektury zgodnie ze swoimi założeniami teologicznymi. Niektórzy uczeni<sup>104</sup> są nawet zdania, że cała ewangelia dziecięctwa wykorzystana przez Łukasza została napisana w języku hebrajskim. Chyba

<sup>100</sup> H. Höpfl –B. Gut – A. Metzinger, *Introductio specialis in Novum Testamentum*, Neapoli-Romae 1962, s. 103.

<sup>101</sup> Por. F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 51-52.

<sup>102</sup> *Studia biblijne*, Poznań 1952, s. 146-170.

<sup>103</sup> Por. L. Algisi, *Il Vangelo di S. Luca*, art., cyt., s. 253.

<sup>104</sup> C. C. Torrey, *The Translation made from the Original Aramaic Gospels*, New York 1912, s. 152; za: E. Dąbrowski, *Studia biblijne*, dz. cyt., s. 146-170.

słuszność trzeba przyznać J. Lealowi<sup>105</sup>, że odpowiedzi jednoznacznej w tym względzie dać nie można.

Łukasz przez swoje nawrócenie związał się ze światem żydowskim i Palestyną. Już w Antiochii spotkał chrześcijan, od których otrzymał wiele informacji<sup>106</sup>. Przekonał się, że „na różne sposoby przemawiał niegdyś Bóg do Ojców przez proroków” /Hbr 1,1/. Historię zbawienia<sup>107</sup> przybliżał im przekład Septuaginty, który nie był wolny od semityzmów. Łukasz znał Septuagintę, a tego dowodzą starotestamentalne cytaty jakie wprowadził do swych dzieł<sup>108</sup>, zwłaszcza zaczerpnięte z tych miejsc, które odbiegają od tekstu masoreckiego, np. Dz 2,25-28 cytat Ps 15,8-11; Dz 15,17 cytat Am 9,12. I styl<sup>109</sup> autora trzeciej ewangelii przypomina przekład aleksandryjski.

Łukasz wszedł w chrześcijaństwo prawdopodobnie przez Barnabę<sup>110</sup>, poznał również Piotra, a później nawiązał kontakty z Pawłem, którego spotkał około 50 roku w Troadzie /Dz 16,10-40/ i stał się jego współpracownikiem /Dz 20,5-15; 2 Tym 4,9/. Wydaje się, że najwięcej wiadomości i tradycji pierwotnych mógł zdobyć w czasie swego dwuletniego pobytu w Palestynie. Tam zetknął się z Filipem /Dz 8,5-8/ a może i z uczniami Jana Chrzciciela. Przede wszystkim zapoznał się z katechezą jerozolimską, której pisaniem wyrazem jest aramejska ewangelia Mateusza<sup>111</sup>. W katechezie jerozolimskiej znaczną rolę odegrało źródło Q, a przypuszcza się, że początek źródła Logiów stanowiły opisy działalności i nauki Jana Chrzciciela<sup>112</sup>. Wspomniane osoby i tradycje przepojone były duchem semickim. Uwidocznilo się to w redagowaniu perykopy 1,5-25 o której W. Wink<sup>113</sup> mówi, „że nigdzie nie ma cech palestyńskich i semickich bardziej wyraźnych niż w relacjach narodzin Jana”<sup>114</sup>. W podwójny sposób można zatem tłumaczyć semityzmy w Łk 1-2. Ich źródłami były: Septuaginta i dokumenty semickie, z których Łukasz korzystał.

<sup>105</sup> Dz. cyt., s. 84; por., W. Wink, dz. cyt., s. 61.

<sup>106</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 282; tegoż autora: *Święty Łukasz ewangelista ...*, dz. cyt., s. 200; J. Leal, dz. cyt., s. 67.

<sup>107</sup> S. Grzybek, *Pismo św. historia zbawienia*, w: *Idee przewodnie Soborowej Konstytucji o Bożym Objawieniu*, Kraków 1968, s. 98.

<sup>108</sup> K. Romaniuk, *Teologia biblijna Nowego Testamentu*, w: *Studia Theologica Varsaviensia* 1/1970/, s. 403; H. Schürmann, dz. cyt., s. 141; por. F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 52; J. Leal, dz. cyt., s. 69; O. da Spinetoli, dz. cyt., s. 77.

<sup>109</sup> Por. J. Leal, dz. cyt., s. 84; por. J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 265.

<sup>110</sup> E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie*, dz. cyt., s. 65.

<sup>111</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 198.

<sup>112</sup> H. Langkammer, *Oczekiwanie przyjscia „Pana” i „Syna” Człowieczego w najstarszych gminach chrześcijańskich*, w: *Ateneum Kapłańskie* 1 /1974/, s. 102; WINK W., dz. cyt., s. 57.

<sup>113</sup> *John the Baptist ...*, dz. cyt., s. 62.

<sup>114</sup> Por. J. Leal, dz. cyt., s. 31-33.

Jak stwierdzają uczeni, autor trzeciej ewangelii reprezentuje w swoim dziele różny styl<sup>115</sup>. Mamy takie fragmenty ewangelii i Dziejów, które można porównać jedynie z klasycznym stylem greckim, np. Łk 1,1-4 i Dz 17,22-31. Są jednak i takie teksty, które dowodzą kurczowego trzymania się źródeł np. Łk 9,11-12; 13,10-17; Dz 5,1-11. Perykopa, która jest przedmiotem naszych zainteresowań, posiada jak mówi W. Wink<sup>116</sup> styl szorstki, który inspirowany mógł być przez Septuagintę oraz zredagowane już wcześniej opowiadanie o zwiastowaniu narodzin Jana. Ch. Berger<sup>117</sup> stwierdza, że styl opowiadania o zwiastowaniu Zachariaszowi jest naiwny i prosty. Można mówić o semickim charakterze stylu nie tylko kantyków w Łk 1-2, ale i części narracyjnych. Wydaje się, że J. Leal<sup>118</sup> ma rację, kiedy mówi, że perykopa Łk 1,5-25 ma styl biblijny.

Pragniemy zwrócić uwagę na jeszcze jedno interesujące zjawisko stylu Łukasowego, a mianowicie, na zasadę dwuczłonowości w kompozycji dzieła<sup>119</sup>, co było wyżej powiedziane, np. perykopa 1,5-25 ma swój odpowiednik w perykopie 1,26-38. Ale i w opisie zwiastowania Jana Chrzciciela z łatwością stosuje on tę zasadę. Oto przykłady:

w. 7	προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἰ
w. 18	προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς
w. 6	... ἐναντίον τοῦ θεοῦ ἰ
w. 19	... ἐνώπιον τοῦ θεοῦ

Cechą charakterystyczną dla stylu Łukasza jest tzw. paralaksa czyli współrządne łączenie ze sobą zdań lub wyrazów za pomocą partykuły καί lub δέ. W trzeciej ewangelii na 145 perykop aż 53 wprowadza καί lub δέ /Marek aż 80 perykop rozpoczyna od καί, a tylko 6 od δέ.

W omawianej perykopie paralaksa ma również zastosowanie. Oto przykład: ἦσαν ... δίκαιοι ... πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιοῦμασιν τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι – byli sprawiedliwi, postępując wobec wszystkich przykazań i przepisów Pańskich nienagannie /1,6; por., w: 14.15.17/. W w. 6: ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφότεροι – a oboje byli sprawiedliwi<sup>120</sup>. Łukasz posłużył się w wypowiedziach słownictwem sakralnym. Oto przykłady:

Θεός	–	Bóg /6.8.16.19/
Κυρίος	–	Pan /6.9.11.15a.17.25/
Πνεῦμα	–	Duch /15/
ναός	–	świątynia /9.21n/

<sup>115</sup> Por. J. Winandy, *Le prophétie de Syméon /Lc 2,34-35/*, w: *Revue Biblique* 72/1965/, s. 342.

<sup>116</sup> Dz. cyt., s. 62.

<sup>117</sup> *Die literarische Eigenart von Lk 1,5-38*, Jena 1972

<sup>118</sup> Dz. cyt., s. 31.

<sup>119</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 265; J. Leal, dz. cyt., s. 44.70; F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 53.

<sup>120</sup> P. Nowicki, dz. cyt., s. 124-125.

ἱερεὺς	–	kapłan /5/
ἱερατεῦσα	–	pełnić służbę kapłańską /8/
θυμῶν	–	kadzić /9/
ἱερατεία	–	kapłaństwo /9/
θυμιάματος	–	kadzenie /10n/
προσευχόμεναι	–	modlić się /10/
θυσιαστήριου	–	ołtarz kadzenia /11/
ἅγιος	–	święty /15/
πίστεύω	–	wierzyć /20/

Jak z powyższego zestawienia wynika język perykopy Łk 1,5-25 jest językiem liturgicznym<sup>121</sup>. Dla pełności obrazu perykopy od strony językowej, należy jeszcze zwrócić uwagę na słowa często używane przez Łukasza tzw. lukanizmy<sup>122</sup>. Na podstawie szczegółowych badań statystycznych ustalono, że Łukasza pod względem liczby własnych wyrazów przewyższa tylko św. Paweł<sup>123</sup>. Autor trzeciej ewangelii chętnie posługuje się wyrazami złożonymi z ἀνά, ἀπό, διά, ἐκ, κατά, παρά, πρός, ἐν, i innymi<sup>124</sup>. Nie wszystkie wymienione wyżej przedrostki zachodzą w perykopie 1,5-25. Ale większość z nich ma tu swoje zastosowanie:

ἀποκρίνομαι	–	odpowiadać /19/
ἀποστέλλω	–	odesłać /19/
διαμένο	–	pozostawać /22/
διανέω	–	dawać znaki /22/
ἐξέρχομαι	–	wyjsć /22/
προσδοκάω	–	oczekiwać /21/
προσεύχομαι	–	modlić się /10/
προέρχομαι	–	iść naprzód /17/

W perykopie 1,5-25 znajduje się wyraz, który w trzeciej ewangelii i Dziejach Apostolskich występuje 25 razy, a w pozostałych księgach Nowego Testamentu tylko 8 razy. Tym słowem jest πλήθος – mnóstwo /10/.

Charakterystycznym jest również fakt, że w ewangelii dziecięctwa wg Łukasza dużo „mówią” istoty pozaziemskie – aniołowie. W pierwszym rozdziale anioł wypowiada aż 246 słów<sup>125</sup>, a w perykopie o zwiastowaniu narodzin Jana, wypowiedział więcej niż 100 słów. W drugim rozdziale „słów anielskich” jest tylko 47.

<sup>121</sup> P. Winter, *Nazareth and Jeruzalem in Luke 1-2*, w: *New Testament Studies* 3/1957/, s. 136-142; J. Leal, dz. cyt., s. 73.

<sup>122</sup> P. Benoit, dz. cyt., s. 169-172.

<sup>123</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelia ...*, dz. cyt., s. 262; F. Gryglewicz, dz. cyt., s. 50; Z. Poniatowski, *Nowy Testament w świetle statystyki językowej*, Wrocław 1971.

<sup>124</sup> E. Dąbrowski, *Dzieje ...*, dz. cyt., s. 105.

<sup>125</sup> Z. Poniatowski, dz. cyt., s. 133.

## 4. RODZAJ LITERACKI Łk 1,5-25

Znajomość rodzajów literackich prowadzi do poznania prawdy w Biblii czyli odkrycia prawdziwego, zamierzonego przez hagiografa sensu jego twierdzeń<sup>126</sup>.

Dzisiejszy stan badań nad Łukaszową ewangelią dziecięctwa, nie pozwala niestety na jednoznaczne określenie jej rodzaju literackiego. Uważa się, że podstawową warstwą w Łk 1-2 jest płaszczyzna historyczna, a obok niej midraszowa<sup>127</sup>. Inni dostrzegają w Łk 1-2 naśladownictwo opisu dziecięctwa Samuela /1 Sm 1-3/<sup>128</sup>. Są uczeni, którzy w Łukaszowej ewangelii dziecięctwa widzą literaturę apokaliptyczną<sup>129</sup>. Niektórzy wreszcie określają dwa pierwsze rozdziały trzeciej ewangelii jako Dobrą Nowinę o latach dziecięcych Jezusa<sup>130</sup>.

Aby rozwiązać problem rodzaju literackiego perykopy Łk 1,5-25 sięgnijmy przede wszystkim do Starego Testamentu, wszak Stary i Nowy Testament tworzą prawdziwą jedność i wzajemnie się wyjaśniają<sup>131</sup>. Dziś łatwo można zauważyć, że opis zwiastowania Jana Chrzciciela jest podobny do opisów mówiących o narodzeniu lub specjalnej misji bohaterów starotestamentalnych. Stary Testament ma wiele takich opowiadań np.: o narodzeniu Izaaka /Rdz 17, 9-12/, powołaniu Mojżesza /Wj 2,23-6/, Gedeona /Sdz 6/, o narodzeniu Samsona /Sdz 13/, Samuela /1 Sm 1-3/ itp<sup>132</sup>.

<sup>126</sup> Patrz: J. W. Rosłon i J. Łach, *Pismo święte jako dzieło ludzkie i jego naukowa interpretacja*, w: (red.) J. Homerski *Wstęp ogólny do Pisma św.*, Poznań – Warszawa 1973 s. 113.

<sup>127</sup> R. Laurentin, dz. cyt., s. 93-116; K. H. Schelkle, dz. cyt., s. 260; S. Munoz – Iglesias, *El Evangelio de la Infancia en S. Luca y las infancias de las hereos biblicos*, w: *Estudios Biblicos* 16 /1957/, s. 329-382; J. Danielou, dz. cyt., s. 140; L. Hermans, dz. cyt., s. 89; O. da Spinetoli, dz. cyt., s. 91-102; F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., 82; J. Leal, dz. cyt., 74; C. Ghidelli, *Luca ...*, dz. cyt., s. 48; J. Łach, *Ze studiów nad teologią Ewangelią Dzieciństwa Jezusa*, w: *Studia z biblistyki* t. 1, Warszawa 1978, s. 240-252.

<sup>128</sup> E. Burrows, dz. cyt., s. 63n.

<sup>129</sup> P. Neiryneck, *L'Évangile de Noël selon S. Luce*, Bruxelles 1966, s. 13-27 i 51-57.

<sup>130</sup> J. Kudasiewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, art. cyt., s. 276; J. Łach, *Ze studiów nad teologią...*, dz. cyt., s. 242; F. Gryglewicz, *Ewangelia wg św. Łukasza*, dz. cyt., s. 83; M. Czajkowski, *Biuletyn homiletyczny*, w: *Collectanea Theologica* 41 /1971/, s. 156; por. E. Szymanek, *Jezus Chrystus w Mateuszowej Ewangelii Dziecięctwa*, *Więź* 12 /1976/, s. 19.

<sup>131</sup> M. Stolarczyk, *Harmonia Starego i Nowego Testamentu*, w: *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 9 /1/1962/, s. 25-40; J. Homerski, *Kierunki biblijne interpretacji a czytanie Pisma św.*, w: *Zeszyty Naukowe KUL* 2/1975/, s. 57-78; J. Kudasiewicz, *Harmonie obydwu Testamentów w świetle najnowszych badań*, w: *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 10/1/1963/, s. 51-75; Cz. Jakubiec, *Wzajemne przenikanie się obu Testamentów*, w: *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 16/1963, s. 25-29.

<sup>132</sup> C. Ghinelli, *Luca ...*, dz. cyt., s. 13-14.



Lektura tych opisów pozwala stwierdzić, że występuje w nich wiele elementów literackich takich samych, że są one zredagowane stereotypowo i schematycznie. Opisy te nie różnią się zbyt między sobą<sup>133</sup> i występują w nich następujące elementy:

Prezentacja osób  
 Zjawienie się anioła  
 Strach  
 Słowa pociechy /obietnica/  
 Boże zlecenie  
 Zastrzeżenie ze strony człowieka  
 Odpowiedź  
 Danie znaku  
 Odejście i zniknięcie

Wyżej wymienione elementy, nie wszystkie występują z taką samą ekspresją i nieraz może zabraknąć takiego czy innego z nich. Jest to uzależnione od różnych okoliczności, przede wszystkim od założeń teologicznych autora lub redaktora. S. Munoz - Iglesias<sup>134</sup> poddał szczegółowym badaniom schemat zastosowany w opisach „zwiastowań- narodzin”.

Oto wyniki jego badań:

	Objawienie się wysłannika Bożego /anioła/	Strach	Przekazanie zleceń Bożych	Zastrzeżenia	Potwierdzenie znak
Rdz 17,8 Izaak	17,1 i 18,1	17,3 i 18,2	17,14-16 i 18,10	17,7 i 18,10-12	7,19 i 18,13
Wj 3-4 Mojżesz	3,2-6,2		3,7-10	3,11-13 i 4,1.10.13	3,12 i 4,2.9.17
Sdz 6 Gedeon	6,12	6,22-24	6,14	6,15	6,16-21
Sdz 13 Samson	13,3.9	13,20-22	13,3.5 7,13	13,20	
Łk 1,5-25 Zachariasz	1,11	1,12	1,13-17	1,18	1,19-20
Łk 1,26-38 Maryja	1,26-28	1,29	1,30-33	1,34	1,35-37

<sup>133</sup> Por. O. da Spinetoli., dz. cyt., s. 77 i 95; G. Leonardi, *L'Infanzia di Gesù*, Padova 1975, s. 116-117.

<sup>134</sup> *El Evangelie de la Infancia ...*, art. cyt., s. 329-382.

Z tego zestawienia wynika, że schemat o wyjątkowym poczuciu, czy też misji bohaterów biblijnych, tworzy pięć stałych formuł literackich i pięć motywów – elementów. Według takiego schematu, mówi S. Munoz – Iglesias, są zbudowane wspomniane wyżej opowiadania. Zachodzą w nich jednakowe formuły literackie:

1. hinne – oto
2. Imię chłopca
3. Ki – przyczyny imienia
4. Sentencja – przyszłość chłopca
5. Pewna „dieta”.

Motywy – elementy:

1. Ukazanie się anioła
2. Strach
3. Zwiastowanie
4. Zarzut – pytanie
5. Potwierdzenie.

F. Neirynek<sup>135</sup> wyróżnia w Łukaszej ewangelii dzieciństwa trzy perykopy zbudowane według schematu „zwiastowania”, a mianowicie: Zachariaszowi /1,5-25/, Maryi /1,26-38/ i Pasterzom /2,8-20/. W ostatniej perykopie wyróżnił następujące elementy:

Prezentacja osób - /2,8/  
Zjawienie się anioła - /2,9a/  
Strach pasterzy - /2,9b/  
Słowa uspokojenia - /2,10/  
Objawienie o narodzeniu Zbawiciela - /2,11/  
Pouczenie o znaku - /2,12/  
Odejście aniołów - /2,15a/.

Jeżeli porównamy wyodrębnione przez Munoz – Iglesiasa elementy z powyższym schematem, to z łatwością dostrzegamy podobieństwa. To dowodzi, iż autor perykopy Łk 1,8-20 posłużył się przy redagowaniu schematem znanym ze Starego Testamentu. Odkryte elementy literackie przez S. Munoz – Iglesiasa znajdują się także w opowiadaniu o zwiastowaniu narodzin Jana.

Formuły literackie: Perykopa Łk 1,5-25

---

<sup>135</sup> *L'Evangile de Noël*, dz. cyt., s. 44-45.

- |                       |   |
|-----------------------|---|
| 1. Oto                | - „urodzi ci syna” /13/                     |
| 2. Imię               | - „nadasz imię Jan” /13/                    |
| 3. Przyczyna          | - „wielu...nawróci do Pana” /16/            |
| 4. Przyszłość chłopca | - „będzie bowiem wielki w oczach Pana” /15/ |
| 5. „Dieta”            | - „wina i sycery pić nie będzie” /15/       |

Motywy – elementy: Perykopa Łk 1,5-25

- |                        |  |
|------------------------|--|
| 1. Ukazanie się anioła | - „naraż ukazał mu się anioł” /11/   |
| 2. Strach              | - „nie bój się Zachariaszu” /12/   |
| 3. Zwiastowanie        | - „żona twoja Elżbieta urodzi ci syna” /13/  |
| 4. Zarzut – pytanie    | - „Po czym to poznam? Bo ja jestem już stary i moja<br>żona jest w podeszłym wieku” /18/ |
| 5. Potwierdzenie       | - „Jestem Gabriel ... zostałem posłany, aby mówić z<br>Tobą” /19/                        |

Powyższe porównanie ukazuje, że budowa perykopy Łk 1,5-25 odpowiada schematowi wypracowanemu w Starym Testamencie<sup>136</sup>. Podobnie ujmuje ten problem L. Hermans<sup>137</sup> mówiąc, że budowa perykopy Łk 1,5-25 bazuje na opowiadaniu o narodzeniu Izaaka, Samsona i Samuela oraz tych bohaterów starotestamentalnych, a te z kolei zbudowane są według schematu stałego<sup>138</sup>. Autor ten jest zdania, że formuła bardziej czysta – pierwotna, jako pewien wzór dla tych opowiadań, znajduje się w Rdz 16,11-12<sup>139</sup>. Jeśli zaś chodzi o zwiastowanie Zachariaszowi, podobnie jak i Maryi, to ramy i tło tych opowiadań mają charakter apokaliptyczny<sup>140</sup>. Wykazano bowiem, że między opisami tych zwiastowań, a wizją Daniela /7-10/, zachodzą liczne podobieństwa<sup>141</sup>. W ogóle opowiadanie o zwiastowaniu narodzenia Jana

---

<sup>136</sup> Por. O. da Spinetoli., dz. cyt., s. 95-97; G. Leonardi, dz. cyt., s. 115n; por. J. Kudasiewicz, *Ewangelia dzieciństwa Jezusa w przepowiadaniu Kościoła*, w: *Chrystus żywy w sakramentach, Materiały III kursu homiletyczno-katechetycznego dla duchowieństwa*, (red.) J. Myśkowa, Warszawa 1970, s. 91-92.

<sup>137</sup> Dz. cyt., s. 88.

<sup>138</sup> Tamże, s. 98; J. Schmid, *Das Evangelium nach Lukas*, Regensburg 1960, s. 35.

<sup>139</sup> Anioł Jahwe mówił: „Jesteś brzemienią i urodzisz syna, któremu nadasz imię Izmael, bo słyszał Jahwe, gdy byłaś upokorzona. A będzie to człowiek dziki jak onager: będzie on walczył przeciwko wszystkim i wszyscy – przeciwko niemu: będzie on utrapieniem swoich pobratymców”.

<sup>140</sup> F. Neirynek, dz. cyt., s. 13-27nn; L. Hermans, dz. cyt., s. 95; O. da Spinetoli., dz. cyt., s. 80.

<sup>141</sup> P. Benoit, *L'enfance de Jean-Baptiste*, art. cyt., s. 177.

Chrzyciela, pisze O. da Spinetoli<sup>142</sup>, jest małą mozaiką z tekstów biblijnych: księgi Rodzaju, Sędziów, Samuela, Daniela i Malachiasza<sup>143</sup>. Wspomniany wyżej egzegeta, w relacji o zwiastowaniu narodzenia Jana upatruje nie tylko opowiadanie zbudowane według pewnego schematu, ale także jest to opowiadanie o wizji ujęte w charakterystyczne ramy apokaliptyki<sup>144</sup>, a Gabriel i aniołowie w Łk 1-2 są apokaliptycznymi znakami<sup>145</sup>. Jest to zgodne z poglądem F. Neiryńcka<sup>146</sup>, który widzi pokrewieństwo literackie Łk 1-2 z apokaliptyczną literaturą żydowską, tak kanoniczną jak i pozakanoniczną. Angelofania w scenach zwiastowania /Łk 1-2/ ma więc swoje podobieństwo w angelofanii mającej miejsce w wizji apokaliptycznej Daniela 7-10. Opis zwiastowania Zachariaszowi Neiryńck nazywa wprost „apokalipsą Zachariasza”. Wydaje się jednak, że pogląd ten nie jest słuszny. Nie wszyscy uczeni upatrują wzór literacki zwiastowań w starotestamentalnym schemacie, o którym wyżej była mowa.

R. Laurentin<sup>147</sup>, który wszechstronnie rozpracował dwa pierwsze rozdziały Łukaszowej ewangelii, wzór dla zwiastowania narodzin Jezusa widzi raczej w tekstach mesjańskich: Sof 3,14-17; Jl 2,21-27; Zach 9,9-10. Zasadniczym przedmiotem tych zapowiedzi jest radość mesjańska<sup>148</sup>, a przyczyną tej radości jest przybywający Jahwe na Syjon, jako Król i Zbawiciel. R. Laurentin<sup>149</sup> zestawiając obok siebie prorocstwo Sofoniasza /3,14-17/ z Łukaszowym opisem zwiastowania Maryi /1,28-33/ wykazał, że istnieją między nimi uderzające podobieństwa szczególnie w terminologii. To stwierdzenie rzuca pewne światło na opis zwiastowania Zachariaszowi, wszak Łk 1,5-25 i 1,26-38 od strony literackiej są prawie identyczne. Wyżej wspomniany uczyony, a wraz z nim L. Moraldi, są zdania, że echem tych trzech mesjańskich prorocstw jest zapowiedź narodzenia Jana i Jezusa. Plan o zamieszkaniu Jahwe w Izraelu /Wj 33,3; 34,9/ w szczególny sposób, ma być zrealizowany przez Mesjasza, a Jan pójdzie przed Nim ... aby przygotować Mu lud doskonały.

Wydaje się, że teksty mesjańskie /Sof 3,14-17; Jl 2,21-27; Zach 9,9-10/ mogły też w pewnym stopniu inspirować Łukasza przy redagowaniu 1,5-

<sup>142</sup> Dz. cyt., s. 79.

<sup>143</sup> Dz. cyt., s. 79.107.

<sup>144</sup> Tamże, s. 80.

<sup>145</sup> H. Schürmann, *Traditionsgeschichtliche*, dz. cyt., s. 203-204.

<sup>146</sup> Dz. cyt., s. 14-27.

<sup>147</sup> *Structure et theologie*, dz. cyt., s. 64-71; L. Moraldi, *L'annunciazione a Maria SS. /Lc 1,26-38/ w: Introduzione alla Bibbia*, Torino 1962, s. 426-476.

<sup>148</sup> S. Potocki, *Księga Sofoniasza, Pismo św. Starego Testamentu tom XII – 2, Księgi Proroków Mniejszych*, Poznań 1968 s. 196; J. Homerski, *Księga Zachariasza*, w: *Pismo św. Starego Testamentu*, dz. cyt., s. 376-379.

<sup>149</sup> Dz. cyt., s. 64-71.

25 co do treści. Słusznie chyba mówi P. Benoit<sup>150</sup>, że opis zwiastowania Zachariasza łączy różne motywy, elementy i modele, które znajdujemy w Biblii.

Na podstawie powyższych rozważań należy powiedzieć, iż od strony literackiej opisy zwiastowań w Biblii wykazują daleko idące podobieństwa, gdyż przy ich redagowaniu uwzględniono pewien wypracowany schemat. Łukasz posłużył się nim przy redakcji opowiadania o zwiastowaniu Zachariaszowi i dlatego jest ono podobne od strony literackiej do tego rodzaju opisów, które znajdujemy w księgach Starego Testamentu. Należy wziąć jeszcze pod uwagę fakt, że w Łk 1,5-25 są sformułowania, które wskazują na refleksję autora do różnych tekstów starotestamentalnych:

Łk	1,5-6	-	Sdz 13,2-5
	1,7	-	Rdz 18,11
	1,9	-	Wj 30,7
	1,15	-	Lb 6,3; Sdz 13,4n; Jr 1,5
	1,17	-	Ml 2,66; 3,24
	1,18	-	Rdz 15,8; 18,11; Sdz 6,18; Iz 7,11; 38,7
	1,19	-	Dn 8,16; 9,21; Tb 12,15
	1,25	-	Rdz 30,23-25

bądź dowodzą świadomego naśladowania pewnych opisów przy redagowaniu zwiastowania Zachariaszowi:

Łk	1,5	-	1 Sm 1,1-2a
	1,6	-	1,3
	1,7	-	1,26.5-7
	1,9	-	1,4
	1,10	-	1,9-11
	1,13	-	1,17.20
	1,15	-	1.11b; 3,19
	1,23-24-	-	1,19.

Pozostaje pytanie, czy w związku z częstotliwością odniesień 1 Sm nie należałoby sądzić, że Łukasz przy redagowaniu tekstu 1,5-25 nie brał na wzór właśnie 1 Sm 1-3. Twierdząca odpowiedź na powyższą kwestię stanowi wystarczającą rację porównania Łk 1,5-25 z 1 Sm 1-3.

---

<sup>150</sup> *L'enfance de Jean-Baptiste selon Luc I*, w: *New Testament Studies* 3/1956-57/1, s. 177.

Przeprowadzone porównanie<sup>151</sup> perykopy Łk 1,5-25 z Sm 1-3 wykazuje bardzo daleko idące podobieństwa na co słusznie zwrócił już dawno uwagę E. Burrows. Należy tu powiedzieć, że termin podobieństwo, jest za słaby do wyrażenia związków istniejących między tymi relacjami biblijnymi. Bardziej adekwatnym terminem jest zależność. Trzeba tu bowiem mówić o świadomym nawiązaniu autora perykopy Łk 1,5-25 do opisu narodzenia i powołania proroka Samuela. Porównując zaś te teksty stwierdzamy, że autor perykopy Łk 1,5-25 posłużył się przy redagowaniu opowiadania o zwiastowaniu Zachariaszowi terminami, słownictwem, a nawet składnią zaczerpniętą z 1 Sm. Niektóre zdania tych opowiadań biblijnych są takie same. Za tymi podobieństwami literackimi kryje się oczywiście wiele treści. To one zadecydowały o tym, że Łukasz posłużył się 1 Sm 1-3 przy redagowaniu opisu zwiastowania o narodzeniu Jana.

Powyższe uwagi nie rozwiązują jednak zagadnienia rodzaju literackiego opisu zwiastowania Zachariaszowi. Wiemy przecież, że pisarze Nowego Testamentu świadomie korzystali z Ksiąg Starego Przymierza<sup>152</sup> i w bardzo wielu wypadkach naśladowali wypracowane w nich formy<sup>153</sup>. Czynili to w tym celu, aby wykazać, że nowe wydarzenia są kontynuacją Bożego działania zapoczątkowanego w Starym Testamencie<sup>154</sup>. Na jakość obu Testamentów zwracali szczególną uwagę Ojcowie Kościoła<sup>155</sup> a także ostatni sobór<sup>156</sup>. W związku z naśladowaniem, istniejących już ksiąg Pisma św. przy pisaniu nowych, mówi się nawet o stylu antologicznym<sup>157</sup> hagiografów.

<sup>151</sup> M. Bednarczyk, *Relacja o zwiastowaniu narodzenia Jana Chrzciciela /Łk 1,5-25/ w świetle współczesnych metod biblijnych*, praca doktorska w maszynopisie (UKSW).

<sup>152</sup> J. Kudasiewicz, *Harmonia obydwu Testamentów*, art. cyt., s. 56-58.

<sup>153</sup> Tamże, s. 56-75.

<sup>154</sup> CZ. Jakubiec, *Wzajemne przenikanie się obu Testamentów*, art. cyt., s. 25-29.

<sup>155</sup> św. Ireneusz, *Adv. Hear.* 3,21, PG 7,949; św. Jan Chryzostom, *Comment. in epist. ad Gal.*, PG 61,655; św. Hieronim, *Comment. in epist. ad Gal.*, PL 26,368; Od św. Augustyna pochodzi powiedzenie: "Vetus Testamentum in Novo patet et Novum in Vetere latet", *Quest. in Hept.* 2,73; PL 34,623.

<sup>156</sup> „Bóg ... autor ksiąg obu Testamentów, mądrze postanowił, by Nowy Testament, był ukryty w Starym, a Stary w Nowym znalazł wyjaśnienie. Bo choć Chrystus ustanowił Nowe Przymierze we Krwi swojej /por. Łk 22,20; 1 Kor 11,25/, wszakże księgi Starego Testamentu, przyjęte w całości do nauki ewangelicznej w Nowym Testamencie uzyskują i ujawniają swój pełny sens, /por. Mt 5,17; Łk 24,27; Rz 16,25-26; 2 Kor 3,14-16/ i nawzajem oświetlają i wyjaśniają Nowy Testament” - *Dei Verbum* 16.

<sup>157</sup> J. Kudasiewicz, *Harmonia obydwu Testamentów*, dz. cyt., s. 53; tegoż autora: *Styl antologiczny a alegoryczna interpretacja Pieśni nad Pieśniami*, w: *Studia Warmińskie* 2/1975/ s. 407-418.

Podobieństwa jakie istnieją między opowiadaniem w Starym Testamencie o narodzeniu lub misji bohaterów biblijnych, a perykopą Łk 1,5-25 dadzą się wytłumaczyć przede wszystkim jednością obu Testamentów oraz tym, że fakty opisane w Starym Testamencie mają to samo środowisko religijne.

Podobieństwa zewnętrzne, choć nawet wielkie, nie są dowodem identyczności. Nowy Testament przy pomocy cytatów, formuł, terminologii, obrazów, a nawet struktur i form literackich Starego Testamentu, przekazuje nową treść, której podstawę stanowią zdarzenia historyczne i czyny zbawcze Boga<sup>158</sup>, a w perykopie Łk 1,5-25 płaszczyzna historyczna jest oczywista. Przede wszystkim na podstawie dokumentów można wykazać historyczność osób Heroda i Jana Chrzciciela. O nich wspomina J. Flawiusz<sup>159</sup>. O tym, że Jan jest postacią historyczną dowodzą również wzmianki biblijne /Dz 18, 24nn; 19,2-7/ oraz jego zwolennicy zwani Joannitami<sup>160</sup>. Niewątpliwie jest historycznym ołtarz kadzenia<sup>161</sup> /1,9-12/, przy którym ukazał się anioł Zachariaszowi. Historia potwierdza również zwyczaj losowania wśród kapłanów sprawujących służbę w świątyni<sup>162</sup> oraz zwyczaj obowiązujący przy nadaniu imienia Janowi<sup>163</sup>.

Trudno określić jednoznacznie rodzaj literacki perykopy Łk 1,5-25. Zwykło się mówić, o tak zwanym anuncjacyjnym rodzaju literackim. Takie określenie jest zbyt ogólne i nie rozwiązuje zagadnienia odnośnie perykopy Łk 1,5-25, w której należy wziąć pod uwagę przede wszystkim fakt historyczny, iż Bóg zaczął realizować swoje plany i Zachariasz z Elżbietą zostali włączeni w tę realizację<sup>164</sup>. Te wydarzenia autor biblijny przedstawił w sposób mistyczny, teologiczny a nawet liryczny. Pomocą w jego ilustracji były wydarzenia oraz sposoby ich przedstawienia wypracowane w Starym Testamencie. Nie chodzi tu o stworzenie faktu, którego nie było, ale o ilustrację za pomocą tekstów Biblii historycznego początku realizowania planów Bożych. Cały opis zwiastowania Zachariaszowi mający tak wielorakie powiązania ze Starym Testamencie, jest także i medytacją teologiczną<sup>165</sup> o wielu wątkach. W perykopie Łk 1,5-25 odnajdujemy elementy apokaliptyczne, eschatologiczne i midraszowe, a całość opowiadania została ujęta artystycznie.

---

<sup>158</sup> Por. J. Kudasiewicz, *Harmonia obydwu Testamentów*, dz. cyt., s. 58.

<sup>159</sup> *Antiquitates Judaicae*, O Herodzie w: XIV, XVI i XVII, a o Janie w XVIII.

<sup>160</sup> J. Stępień, *Problem Joannitów w świetle dokumentów z Qumran*, art. cyt., s. 452-462.

<sup>161</sup> Wj 30,7; J. Flawiusz, *Antiquitates*, dz. cyt., XIII.

<sup>162</sup> Joma II, 4; Tamid V,2.

<sup>163</sup> J. Łach, *Ze studiów nad teologią...*, dz. cyt., s. 248.

<sup>164</sup> H. Schürmann, *Traditionsgeschichtliche*, dz. cyt., s. 204.

<sup>165</sup> Por. J. Kudasiewicz, *Ewangelia Dzieciństwa Jezusa*, dz. cyt., s. 83.

Gdy mówimy, że perykopa Łk 1,5-25 ma rodzaj anuncjacyjny, wydaje się, że wszystkie te elementy należy brać łącznie i przy ich pomocy odczytywać bogatą treść opisu.

## 5. STRUKTURA LITERACKA PERYKOPY Łk 1,5-25

Na pierwszy rzut oka, opowiadanie o narodzeniu Jana Chrzciciela pod względem konstrukcji literackiej wydaje się przejrzyste i nieskomplikowane. Uczniowie zajmujący się tą perykopą nie omawiają szczegółowo jej struktury. Ograniczają się jedynie do ogólnego podziału<sup>166</sup>, który opierają najczęściej na dwóch kryteriach. Pierwszym jest ogólny tok opowiadania, a drugim jego układ sceniczny. Łatwo też zauważyć, że całość Łukaszejskiej relacji o zwiastowaniu narodzenia Jana Chrzciciela składa się z szeregu mniejszych, umiejętnie połączonych przez autora obrazów. Ale nie można ich chyba nie traktować z uwagą, gdyż i one mogą być podstawą podziału perykopy Łk 1,5-25. Przyglądając się znanym podziałom widzimy, iż autorzy dzielili tę perykopę właśnie w ten sposób, że zasugerowani byli przede wszystkim układem tych obrazów i one wytyczały główne punkty podziału. Słusznie zwraca się uwagę, iż całość opowiadania Łukaszejskiego 1,5-25 została przez autora należycie uporządkowana. Odnosi się wrażenie, że każdy szczegół posiada tę samą wartość, to jednak nie oznacza ich równowartości. Egzegezie biblijnej znakomicie ułatwiło zadanie odkrycie w wielu tekstach struktur literackich zamierzonych przez autorów natchnionych<sup>167</sup> oraz wypracowanie teoretycznych zasad dotyczących języka i w ogóle struktur literackich<sup>168</sup>.

W związku z tym rodzi się pytanie: które wiersze perykopy uważać za pierwszoplanowe i najważniejsze. Jeśli istnieje możliwość ich wyodrębnienia, to przypuszczać można, że Łukasz zawarł w nich zasadniczą prawdę, która umieszczona została w kontekście innych podporządkowanych prawd. Były już różne próby podziału opisu zwiastowania o narodzeniu Jana

<sup>166</sup> Np.: G. Saldarini, *L'anunciazione a Zaccaria /Lc 1,5-25/*, w: *Introduzione alla Bibbia*, dz. cyt., s. 433-451 dzieli tę perykopę na części następujące: środowisko – ww. 8-10; ukazanie się anioła – w. 11; objawienie – ww. 13-14; osoba Jana – w. 15; misja Jana – ww. 16-17; znak – ww. 18-20; zakończenie – ww. 21-25; G. Leonardi, *L'Infanzia di Gesù*, Padova 1975 s. 120-133 /znowu dzieli ją na trzy części: dwoje małżonków szlachetnych i sprawiedliwych ale bezdzietnych – ww. 5-7, zwiastowanie o poczęciu Prekursora – ww. 8-22, poczęcie Jana Chrzciciela – ww. 23-25.

<sup>167</sup> A. Vanhoye, *Structure de „Benedictus”*, w: *New Testament Studies* 12/1965-66/ s. 582-589.

<sup>168</sup> Np. A. J. Greimas, *Semantique structurale*, Paris 1966; H. Zimmermann, *Neutestamentliche Methodenlehre*, Stuttgart 1967.

Chrzyciela, co zostało wspomniane na początku tego paragrafu. Trzeba jednak od razu zaznaczyć, że żadna z tych prób nie tłumaczy wystarczająco całości opisu. Wydaje się, że chcąc rozwiązać to zagadnienie należy wziąć pod uwagę następujące fakty:

1. Całość opowiadania została poprzedzona wstępem, który autor poświęcił osobie Zachariasza i jego żony /ww. 5 i 6/.
2. O bezdzietności Zachariasza i Elżbiety Łukasz mówi dwa razy /ww. 7 i 18/.
3. Relacja z pełnionej przez Zachariasza służby kapłańskiej oraz sytuacji na terenie świątyni, została zamieszczona w ww. 8.9.10 i 21.22.23.
4. Opis wizji Zachariasza, został podzielony przez autora na dwa fragmenty. Pierwszy znajduje się w ww. 11.12.13.14, a drugi stanowią wiersze 19 i 20.
5. Trzy wiersze /15.16.17/ stanowią swego rodzaju ewenement w całej perykopie. Treść ich dotyczy wielkości i roli Jana Chrzyciela. Autor odrywa się jak gdyby od konkretnej rzeczywistości i kronikarskiego charakteru relacji, a ukazuje Jana Chrzyciela w czasach przyszłych.
6. Wreszcie dwa ostatnie wiersze perykopy /24.25/ stanowią wyraźne zakończenie opowiadania.

Powyższe spostrzeżenia pozwalają nam postawić tezę, że perykopa Łk 1,5-25 jest zbudowana koncentrycznie. Hipotetycznie układ ten przedstawia się następująco: wiersze 15.16.17 stanowią środkową część opowiadania. Pozostałe wiersze podzielić można w ten sposób:

Wstęp /ww. 5 i 6/

Sam wstęp pod względem konstrukcji literackiej jest przejrzysty i nieskomplikowany. Składa się z trzech części:

a/ Część pierwsza zawiera tylko jeden element, w którym autor stwierdza, że rzecz dzieje się za czasów Heroda, król Judei. Charakter tego stwierdzenia jest właściwy Łukaszowi.

b/ Na część drugą składają się następujące elementy:

- Imię, podanie stanu, profesji oraz relacji do oddziału kapłańskiego i rodu, z którego pochodził.
- Imię żony Zachariasza.

Poza wstępem, całość opowiadania Łk 1,5-25 została tak ułożona, że tworzy następujące kręgi koncentryczne:

1. ww. 7 i 18;
2. ww. 8.9.10. i 21.22.23;
3. ww. 11.12.13.14 i 19-20.

Podstawę wyróżnienia kręgów koncentrycznych stanowi najprzód treść poszczególnych wierszy oraz liczne podobieństwa literackie.

**ad. 1. Bezdzietność Zachariasza i Elżbiety /ww. 7 i 18/**

Wiersze: 7 i 18 tworzą zewnętrzny krąg całości koncentrycznego układu perykopy. Przymiot bezdzietności Zachariasza i Elżbiety w pierwszej części tego kręgu czyli w wierszu 7 został podkreślony przez stwierdzenie, że:

a/ nie mieli dziecka – οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον

b/ Elżbieta była niepłodna – ἦν ἡ Ἐλισάβετ στείρα

c/ oboje byli posunięci w latach – ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις

Na tle tych stwierdzeń, autor w wierszu 18 ukazuje Zachariasza, który nie widzi możliwości zmiany tego stanu i dlatego żąda:

a/ znaku – Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο

b/ mówi o sobie, że jest stary - ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης

c/ i żona jego jest w podeszłym wieku - προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς

Widzimy też, że Łukasz w redagowaniu wierszy 7 i 18 posłużył się podobnymi wyrażeniami. Pomiedzy tymi wierszami zachodzą więc nie tylko związki treściowe, ale również liczne podobieństwa literackie. Oba wiersze mają po trzy zdania, które podobnie są zbudowane. W tych zdaniach, które składają się na wiersze 7 i 18 dostrzegamy też liczne związki wyrazowe. Oto one:

w. 7

προβεβηκότες

ἐν ταῖς

ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν

-

w. 18

προβεβηκυῖα

ἐν ταῖς

ἡμέραις αὐτῆς

-

Dostrzeżone wyżej związki, jakie zachodzą między tymi wierszami, wzajemnie się uzupełniają i podkreślają prawdę, że Zachariasz i Elżbieta nie mieli i nie mogli mieć dziecka.

**ad. 2. Zachariasz w świątyni /ww. 8.9.10 i 21.22.23/**

Wiele uwagi poświęca autor osobie Zachariasza. Występuje tu on jako kapłan spełniający swe czynności, które zostały mu przydzielone. Część pierwsza tego kręgu koncentrycznego /ww. 8.9.10/ zawiera następujące elementy:

a/ opis wyznaczenia służby oddziałowi kapłańskiemu, do którego należał Zachariasz;

b/ opis służby kapłańskiej Zachariasza przed Bogiem.

Ta relacja została przez autora rozwinięta przez:

- a/ wzmiankę o zwyczaju kapłańskim losowania czynności
- b/ o umiejscowieniu służby kapłańskiej w przybytku Pańskim
- c/ określenie ofiary, jaką ma złożyć Zachariasz /ofiara kadzenia/
- d/ wzmianka o modlącym się ludzie w czasie składania ofiary.

W części drugiej układu koncentrycznego, uwaga autora skupia się na dwóch sprawach:

1. Na ludzie znajdującym się na terenie świątyni, który:
  - a/ oczekuje na Zachariasza
  - b/ i dziwi się, że tak długo zatrzymuje się w przybytku
  - c/ rozumie, że miał widzenie.
  
2. oraz na Zachariaszu, który:
  - a/ wyszedł z przybytku
  - b/ nie może mówić
  - c/ porozumiewa się z ludem znakami
  - d/ spełnia swoją posługę do końca dni wyznaczonych
  - e/ powraca do domu.

Wiersze: 8.9.10 i 21.22.23 stanowią zamknięty krąg opowiadania. Jego tematem jest to, co działo się na terenie świątyni. Pominięta została natomiast wzmianka o samej wizji Zachariasza.

W części pierwszej tego opowiadania /ww. 8.9.10/ autor przekazuje relacje o czynnościach poprzedzających złożenie ofiary kadzielnej. W drugiej zaś /ww. 21.22.23/ jest mowa o reakcji ludu z powodu dłuższego zatrzymania się Zachariasza oraz jego zachowaniu się po opuszczeniu świętego przybytku. Pomiędzy tymi dwoma grupami wierszy dostrzegamy jeszcze inne związki, na które pragniemy zwrócić naszą uwagę. Najprzód autor podkreśla fakt wejścia Zachariasza do przybytku Pańskiego /w. 9/ - εἰσελθὼν - żeby wejść i wyjścia - ἐξελθὼν - wyszedł /w. 22/. Posłużył się tu tym samym czasownikiem - ἔρχομαι. Także między czasownikami: ἱερατεῦειν - pełnił służbę kapłańską /w.8/ i ἐπλήσθησαν - wypełnił /w. 23/ istnieje ścisły związek znaczeniowy. Pierwszy z nich wzmiankuje o pełnieniu służby kapłańskiej, drugi zaś o jej znaczeniu.

Łk 1,8.9.10 i 21.22.23 wykazuje także związki wyrazowe:

- εἰς τὸν ναὸν /w. 9/ i ἐν τῷ ναῷ /w. 22/  
ἦν τοῦ λαοῦ /w. 10/ i ἦν ὁ λαὸς /w. 21/

Istnieje również ścisła łączność między wyrażeniami:

- τὸ πλῆθος (ἦν προσευχόμενον) - tłum /modlił się/ w. 10/  
ἦν ὁ λαὸς (προσδοκῶν) - lud /oczekiwał/ w. 21/

Wyraz πλῆθος znaczy tu mnóstwo ludzi /por. Łk 2,13/ 23,27; Dz 5,16; 14,14 - tłum<sup>169</sup>. Jest to więc to samo co λαός = lud, zgromadzenie ludzi... Autor używając tych dwu terminów mówił w obu wypadkach o ludziach, którzy przybyli do świątyni, aby wziąć udział w liturgii. Warto jeszcze zwrócić uwagę na fakt, że czasowniki zostały użyte w tej samej formie gramatycznej imperfectum periphrasticum. I one zawierają, jeżeli nie tę samą, to bardzo zbliżoną treść. Trudno przecież wyobrazić sobie taki moment, w którym ludzie zgromadzeni na dziedzińcu świątyni przestali się modlić. Oczekiwali przecież na błogosławieństwo, którego miał udzielić Zachariasz po spełnieniu czynności związanych ze składaniem ofiary kadzielnej. To oczekiwanie należy rozumieć jako przedłużającą się modlitwę wszystkich zgromadzonych.

Warto w końcu zwrócić uwagę na dwa czasowniki:

ἱερατεῦειν – pełnił służbę kapłańską /w.8/ i ἐπλήσθησαν – wypełniły się /w.23/. Pierwszy czasownik mówi o Zachariaszu rozpoczynającym służbę przed Panem, a następny o jej zakończeniu. Z tego więc widać, że wiersze 8.9.10 i 21.22.23 są ze sobą powiązane tak pod względem literackim, jak i treściowym. Jest to więc zamknięta całość, którą odczytać można z pominięciem pozostałych elementów perykopy.

### ad. 3. Angelofania /ww. 11.12.13.14 i 19.20/

Ten krąg koncentryczny znajduje się najbliżej środka perykopy. Jest tu mowa o ukazaniu się anioła i misji, którą spełnia on wobec Zachariasza. Autor zamieścił tu następujące elementy:

#### a/ Opis ukazania się anioła.

Element ten rozbudował on przez:

- podanie pozycji anioła – ἐστὼς
- wskazanie miejsca jego ukazania się – ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος

#### b/ Opis reakcji Zachariasza na ukazanie się anioła, która została bliżej określona dwoma wyrażeniami:

- „przeraził się” – ἐταράχθη
- „strach padł na niego” – φόβος ἐπέπεσεν ἐπ’ αὐτόν

#### c/ Anioł powiadamia Zachariasza o:

- wysłuchaniu jego próśb – εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου
- urodzeniu przez Elżbietę syna – Ἐλισάβητ γεννήσει υἱόν σοι

<sup>169</sup> Z. Abramowiczówna, *Słownik grecko-polski*, Warszawa 1964, t. III, s. 14 i 554.

- nadaniu imienia, radości Zachariasza oraz innych ludzi - καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην καὶ ἔσται χαρὰ σοὶ καὶ ἀγαλλίασις καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γενέσει αὐτοῦ χαρήσονται.

W części drugiej tego kręgu, a więc w wierszach: 19.20 autor tak grupuje materiał, że można go ująć w następujących punktach:

1/ Referencje anioła i jego misja. Autor rozbudowuje to przez podanie:

a/ imienia anioła – Ἐγὼ εἰμι Γαβριήλ

b/ stosunku jego względem Boga – παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ

c/ stwierdzenia, że anioł został posłany, aby mówić z Zachariaszem - ἀπεστάλην

d/ i to, że co mu oznajmi, będzie radosne – χαρὰ ἀγαλλίασις

2/ Zachariasz nie wierzy słowom anioła, dlatego też:

a/ będzie niemy – ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι

b/ okres ten trwać będzie aż do czasu urodzenia się dziecka.

Oprócz podobieństw treściowych dostrzec można też związki literackie.

Interesujące są tu dwa sformułowania, którymi posłużył się Łukasz: ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἑστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος - ukazał się Anioł Pański, stojący po prawej stronie ołtarza kadzenia /w.11/ i ... Ἐγὼ εἰμι Γαβριήλ ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ – ja jestem Gabriel, który stoję przed Bogiem /w. 19/.

Oba zawierają prawdę, że anioł zjawiający się po prawej stronie ołtarza stoi przed Bogiem: Ἐγὼ εἰμι Γαβριήλ ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Świątynia, a szczególnie sam przybytek był miejscem obecności Boga /1 Krl 8,10 n/, a ołtarz kadzielnny stał przecież w miejscu świętym. I chociaż Łukasz w w. 11 nie mówi wprost, że anioł stoi przed Bogiem, jak to czyni w w. 19 to jednak przez podanie miejsca jego ukazania się ἑστὼς ἐκ δεξιῶν wyraża właściwie tę samą prawdę. W obu tych wierszach występuje również ten sam termin – ἄγγελος na oznaczenie posłańca Bożego /ww.: 11.12. i 19/. Należy jeszcze zwrócić uwagę na związek między fragmentami wiersza 13: Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι - Elżbieta urodzi ci syna i fragmentem w. 20: γένηται ταῦτα – to się stanie. Treść tych dwóch wyrażen łączy te dwa wiersze.

Z tego, co zostało wyżej ukazane wynika, że część pierwsza opisu zjawienia się anioła /ww. 11.12.13.14/ ma swoje uzupełnienie i wyjaśnienie w ww. 19 i 20.

Dostrzeżone związki w poprzednich kręgach koncentrycznych przedstawić możemy następująco:

ἡμέραις  
 γυνή αὐτοῦ  
 προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν  
 ἐγένετο  
 εἰσελθῶν  
 ἦν τοῦ λαοῦ  
 ἄγγελος  
 Ζαχαρίας  
 εἶπεν  
 ἀγαλλίασις

ww.5-14

ww.15.16.187

εὐαγγέλιον  
 αἰσθαί  
 εἶπεν  
 Ζαχαρίας  
 ἄγγελος  
 ἦν τοῦ λαοῦ  
 ἐξελθῶν  
 ἐγένετο  
 προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς  
 γυνή αὐτοῦ  
 ἡμέραις

ww. 18-25

## 6. JAN CHRZCICIE, WEDŁUG ww. 15,16,17

Pozostały jeszcze trzy wiersze perykopy: 15.16.17 wokół których umieszczone są kręgi ukazane powyżej. Te zaś wiersze odnoszą się do samego Jana Chrzciciela, którego narodzenie zapowiedział anioł Gabriel. Konstrukcja literacka tych wierszy jest następująca: najpierw autor stawia tezę, a potem następują wyjaśnienia oraz wnioski. Podstawowym tekstem jest zdanie ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ κυρίου - będzie wielki przed Panem.

Temat ten został rozwinięty przez trzy kolejno następujące stwierdzenia rozpoczynające się od καί:<sup>170</sup>

καί οἶνον καί σίκερα οὐ μὴ πίη - gdyż wina i sycery pić nie będzie  
 καί πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ - gdyż Duchem Świętym będzie napełniony już w łonie matki

<sup>170</sup> Podobną konstrukcję literacką odnajdujemy w zwiastowaniu Maryi. Łukasz stawia tam tezę: - „On będzie wielki”, którą rozwija przez cztery zdania podrzędne rozpoczynające się również od καί.

καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν –  
gdyż wielu spośród Izraela nawróci do Pana Boga ich.

Do tezy wyżej postawionej, wyraźnie nawiązuje dalsza relacja hagiografa:  
καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἰησοῦ –  
i on pójdzie przed Nim w duchu i mocy Eliasz. Mamy tu nie tylko nową  
rzeczywistość, która kwalifikuje Jana, ale w tym zdaniu zostały powtórzone  
elementy zdania głównego /αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ/.

Zdanie to zostało rozwinięte za pomocą dwóch infinitiwów z dopełnieniami:

1. ἐπιστρέψαι - nawrócić
2. ἐτοιμάσαι – przygotować.

Dopełnienie do pierwszego czasownika jest następujące: καρδίας πατέρων  
ἐπὶ τέκνα καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων – serca ojców ku dzieciom  
a nieposłusznych do usposobienia sprawiedliwych.

Drugie dopełnienie odnoszące się do ἐτοιμάσαι

- przygotować – brzmi: κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον – Panu lud doskonały.  
Wydaje się, że to drugie dopełnienie jest zarazem wnioskiem Łukasza,  
którym on zamyka podaną charakterystykę zadań Jana Chrzciciela<sup>171</sup>.

W perykopie Łk 1,15-17 znajdujemy również szereg paralelizmów:

1. μέγας - αὐτοῦ
2. ἐνώπιον τοῦ θεοῦ - ἐνώπιον αὐτοῦ
3. πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται - νεύματι καὶ δυνάμει
4. πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει - ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα

Charakterystyczne są także dokonane zestawienia terminów:

a/	οἶνος - wino	i	σίκερα - sycera
b/	πνεῦμα - duch	i	δυνάμεις - moc
c/	πατήρ - ojciec	i	τέκνον - dziecko
d/	ἀπειθής - nieposłuszny	i	δίκαιος – sprawiedliwy.

Na podstawie tego, co wyżej zostało ukazane, możemy powiedzieć, że literacka konstrukcja wypowiedzi Łk 1,15-17 jest inna od pozostałych elementów opowiadania. Zdanie: ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ κυρίου<sup>172</sup> zawiera najważniejsze stwierdzenie w Łukaszej charakterystyce przyszłej działalności poprzednika Mesjasza. Relacja Łk 1,15-17 stanowi więc odrębną całość, którą można by wyłączyć z perykopy Łk 1,5-25.

---

<sup>171</sup> Charakterystyczny /podwójny/ infinitivus / M. Zerwick, *Graecitas biblicas Novi Testamenti*, dz. cyt., s. 391n/.

<sup>172</sup> Patrz: Łk 1,32.

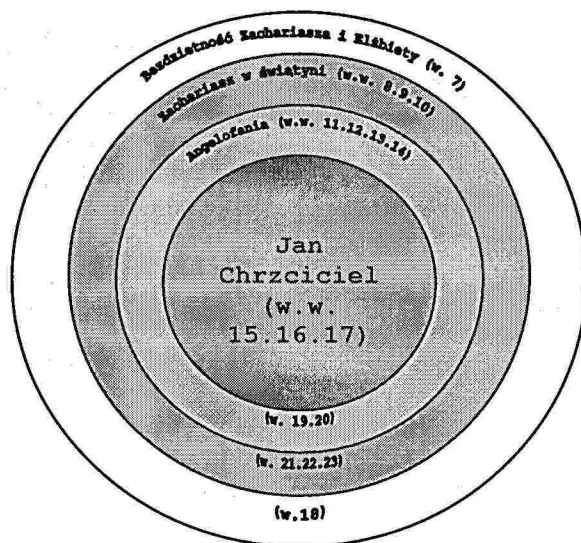
## 7. ZAKOŃCZENIE PERYKOPY Łk 1,5-25 – ELŻBIETA – MATKĄ

Dwa wiersze: 24 i 25 stanowiące zakończenie opowiadania o zwiastowaniu Zachariaszowi zawierają jedynie stwierdzenie, że Elżbieta poczęła dziecko. Na tym autor urywa opowiadanie. Konstrukcja literacka zakończenia jest następująca:

- a/ Elżbieta poczęła dziecko (συνέλαβεν)
- b/ Pozostawała w ukryciu przez pięć miesięcy (περιέκρυβεν ... μήνας πέντε)
- c/ Cieszyła się, że została brzemienną (Οὕτως μοι πεποίηκεν)
- d/ Była przeświadczona, że Bóg zdjął z niej hańbę (ἀφελεῖν ὄνειδος) w oczach ludzi przez fakt zostania matką.

Ukazana powyżej struktura opowiadania o narodzeniu Jana Chrzciciela dowodzi, że w centrum perykopy Łk 1,5-25 znajdują się wiersze: 15.16.17. Powyższa analiza literacka perykopy Łk 1,5-25 wykazała, że zbudowana ona została koncentrycznie. Przedstawić to można za pomocą następującego wykresu:

Wstęp  
Prezentacja rodziców Jana Chrzciciela (w. 5-6)



Zakończenie (w. 24.25)

Wiersze w poszczególnych kręgach zawierają tę samą treść, która często wyrażana jest również takimi samymi lub podobnymi pojęciami

i wyrażeniami. Istnieje wyraźna korelacja wierszy w poszczególnych kręgach koncentrycznych.

Układ koncentryczny jest stosowany przez autora trzeciej ewangelii i w innych perykopach, np. hymn Benedictus został tak zbudowany<sup>173</sup>, że w jego centrum zamieścił on charakterystykę misji Jana Chrzciciela /ww. 76-79/. Mając na uwadze powyższą strukturę perykopy Łk 1,5-25 możemy to biblijne opowiadanie ukazać w taki oto sposób.

ww. 5.6

Za czasów Heroda, króla Judei, żył pewien kapłan imieniem Zachariasz, z oddziału Abiasza. Miał on żonę z rodu Aarona, a na imię było jej Elżbieta. Oboje byli sprawiedliwi wobec Boga i postępowali nienagannie według wszystkich przykazań i przepisów Pańskich.

ww. 7.8.9.10.11.12.13.14

Nie mieli jednak dziecka, ponieważ Elżbieta była nieplodna, oboje zaś byli już posunięci w latach. Kiedy w wyznaczonej dla swego oddziału kolei pełnił służbę kapłańską przed Bogiem, jemu zgodnie ze zwyczajem kapłańskim przypadł los, żeby wejść do przybytku Pańskiego i złożyć ofiarę kadzenia. Naraz ukazał mu się Anioł Pański, stojący po prawej stronie ołtarza kadzenia. Przeraził się na ten widok Zachariasz i strach padł na niego. Lecz anioł rzekł do niego: Nie bój się Zachariaszu; twoja prośba została wysłuchana: żona twoja Elżbieta urodzi ci syna, któremu nadasz imię Jan. Będzie to dla ciebie radość i wesele, i wielu z jego narodzenia cieszyć się będzie.

ww.18.19.20.21.22.23

Na to rzekł Zachariasz do anioła: Po czym to poznam? Bo jestem już stary i moja żona jest już w podeszły wieku.. Lud tymczasem czekał na Zachariasza. I dziwił się, że tak długo zatrzymuje się w przybytku. Kiedy wyszedł nie mógł do nich mówić i zrozumieli, że miał widzenie w przybytku. On zaś dawał im znaki i pozostał niemy. A gdy upłynęły dni jego posługi kapłańskiej, powrócił do swego domu.

Odpowiedział mu anioł: Ja jestem Gabriel, który stoję przed Bogiem. A zostałem posłany, aby mówiąc z tobą i oznajmić ci te wieści radosne. A oto będziesz niemy i nie będziesz mógł mówić aż do dnia, w którym się to stanie, bo nie uwierzyłeś moim słowom, które się spełnia w swoim czasie

<sup>173</sup> A. Vanhoye, dz. cyt. s. 582-589; G. Leonardi, *L'Infanzia di Gesù*, dz. cyt., s. 190-199; G. Saldarini, *Il cantico Benedictus*, w: *Introduzione alla Bibbia*, dz. cyt., s. 470-492.

ww. 15.16.17

Będzie bowiem wielki w oczach Pana, wina i sycery pić nie będzie i już w łonie matki napełniony będzie Duchem Świętym.

Wielu spośród dzieci Izraela nawróci do Pana, Boga ich; on sam pójdzie przed Nim w duchu i mocy Eliasza, żeby serca ojców nakłonić ku dzieciom, a nieposłusznych – do usposobienia sprawiedliwych, by przygotować Panu lud doskonały.

ww.24-25

Potem żona jego, Elżbieta, poczęła i pozostawała w ukryciu przez pięć miesięcy. Tak uczynił mi Pan – mówiła – wówczas kiedy wejrzał łaskawie, iż zdjął ze mnie hańbę w oczach ludzi.

Powyższe analizy wykazały, że perykopa Łk 1,5-25 jest istotną częścią całej ewangelii dzieciństwa i stanowi pierwszą część pierwszego dyptyku. Analiza języka perykopy pozwoliła na następujące ustalenia:

- istnieje bardzo wyraźna zależność w Łukaszej relacji o zwiastowaniu narodzin Jana od jakiegoś semickiego źródła, z którego korzystał autor;
- naśladowanie stylu Septuaginty;
- posłużenie się słownictwem liturgiczno-sakralnym.

Ustalenie rodzaju literackiego Łk 1,5-25 okazało się sprawą niełatwą. Nie jest to relacja tylko historyczna, czy midraszowa i dlatego można powiedzieć, iż jest to specjalny rodzaj literacki, tj. dobrej nowiny o szczególnej interwencji Boga w zwiastowaniu nowej rzeczywistości zbawczej. Jest ona ujęta w szczegółowo przemyślany schemat składający się z szeregu elementów tworzących doskonałą całość konstrukcyjną. Tekst Łk 1,5-25 wykazuje zobowiązujące regularności w budowie. Opowiadanie o zwiastowaniu narodzenia Jana Chrzciciela składa się ze specjalnych kręgów ułożonych koncentrycznie, a główną myśl perykopy zawarł Łukasz w wierszach 15.16.17. Jest to pierwsza charakterystyka poprzednika Pana Jezusa.

i wyrażeniami. Istnieje wyraźna korelacja wierszy w poszczególnych kręgach koncentrycznych.

Układ koncentryczny jest stosowany przez autora trzeciej ewangelii i w innych perykopach, np. hymn Benedictus został tak zbudowany<sup>173</sup>, że w jego centrum zamieścił on charakterystykę misji Jana Chrzciciela /ww. 76-79/. Mając na uwadze powyższą strukturę perykopy Łk 1,5-25 możemy to biblijne opowiadanie ukazać w taki oto sposób.

ww. 5.6

Za czasów Heroda, króla Judei, żył pewien kapłan imieniem Zachariasz, z oddziału Abiasza. Miał on żonę z rodu Aarona, a na imię było jej Elżbieta. Oboje byli sprawiedliwi wobec Boga i postępowali nienagannie według wszystkich przykazań i przepisów Pańskich.

ww. 7.8.9.10.11.12.13.14

Nie mieli jednak dziecka, ponieważ Elżbieta była nieplodna, oboje zaś byli już posunięci w latach. Kiedy w wyznaczonej dla swego oddziału kolei pełnił służbę kapłańską przed Bogiem, jemu zgodnie ze zwyczajem kapłańskim przypadł los, żeby wejść do przybytku Pańskiego i złożyć ofiarę kadzenia. Naraz ukazał mu się Anioł Pański, stojący po prawej stronie ołtarza kadzenia. Przeraził się na ten widok Zachariasz i strach padł na niego. Lecz anioł rzekł do niego: Nie bój się Zachariaszu; twoja prośba została wysłuchana: żona twoja Elżbieta urodzi ci syna, któremu nadasz imię Jan. Będzie to dla ciebie radość i wesele, i wielu z jego narodzenia cieszyć się będzie.

ww.18.19.20.21.22.23

Na to rzekł Zachariasz do anioła: Po czym to poznam? Bo jestem już stary i moja żona jest już w podeszły wieku.. Lud tymczasem czekał na Zachariasza. I dziwił się, że tak długo zatrzymuje się w przybytku. Kiedy wyszedł nie mógł do nich mówić i zrozumieli, że miał widzenie w przybytku. On zaś dawał im znaki i pozostał niemy. A gdy upłynęły dni jego posługi kapłańskiej, powrócił do swego domu.

Odpowiedział mu anioł: Ja jestem Gabriel, który stoję przed Bogiem. A zostałem posłany, aby mówiąc z tobą i oznajmić ci te wieści radosną. A oto będziesz niemy i nie będziesz mógł mówić aż do dnia, w którym się to stanie, bo nie uwierzyłeś moim słowom, które się spełnia w swoim czasie

<sup>173</sup> A. Vanhoye, dz. cyt. s. 582-589; G. Leonardi, *L'Infanzia di Gesù*, dz. cyt., s. 190-199; G. Saldarini, *Il cantico Benedictus*, w: *Introduzione alla Bibbia*, dz. cyt., s. 470-492.

ww. 15.16.17

Będzie bowiem wielki w oczach Pana, wina i sycery pić nie będzie i już w łonie matki napełniony będzie Duchem Świętym.

Wielu spośród dzieci Izraela nawróci do Pana, Boga ich; on sam pójdzie przed Nim w duchu i mocy Eliasza, żeby serca ojców nakłonić ku dzieciom, a nieposłusznych – do usposobienia sprawiedliwych, by przygotować Panu lud doskonały.

ww.24-25

Potem żona jego, Elżbieta, poczęła i pozostawała w ukryciu przez pięć miesięcy. Tak uczynił mi Pan – mówiła – wówczas kiedy wejrzał łaskawie, iż zdjął ze mnie hańbę w oczach ludzi.

Powyższe analizy wykazały, że perykopa Łk 1,5-25 jest istotną częścią całej ewangelii dzieciństwa i stanowi pierwszą część pierwszego dyptyku. Analiza języka perykopy pozwoliła na następujące ustalenia:

- istnieje bardzo wyraźna zależność w Łukaszej relacji o zwiastowaniu narodzin Jana od jakiegoś semickiego źródła, z którego korzystał autor;
- naśladowanie stylu Septuaginty;
- posłużenie się słownictwem liturgiczno-sakralnym.

Ustalenie rodzaju literackiego Łk 1,5-25 okazało się sprawą niełatwą. Nie jest to relacja tylko historyczna, czy midraszowa i dlatego można powiedzieć, iż jest to specjalny rodzaj literacki, tj. dobrej nowiny o szczególnej interwencji Boga w zwiastowaniu nowej rzeczywistości zbawczej. Jest ona ujęta w szczegółowo przemyślany schemat składający się z szeregu elementów tworzących doskonałą całość konstrukcyjną. Tekst Łk 1,5-25 wykazuje zobowiązujące regularności w budowie. Opowiadanie o zwiastowaniu narodzenia Jana Chrzciciela składa się ze specjalnych kręgów ułożonych koncentrycznie, a główną myśl perykopy zawarł Łukasz w wierszach 15.16.17. Jest to pierwsza charakterystyka poprzednika Pana Jezusa.